БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. АПРЕЛЬ 7 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 83 (5487).

Өртээ 2 көп,

ССРЭ-биле Сомалининг быжыгып турар найыралы

Национал хуралдың даргазы дээрги Джима Абдуллахи Галебке баштаткан Сомали Республиканың парламент төлөөлери ССРЭ-ниң Дээди Соведининг чалааны-биле марттың 19-тан апрельдиң 4-ке чедир Совет Эвилелинге туруп турган.

Ук төлөөлер Москвадан аңгыда Ленинградка, Таджик болгаш Армян ССР-лерге, Кавказтың Кара далай эриктеринге барып чораан.

Сомалининг парламентарийлерин СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининг Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведининг Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев хүлээп алган. Ийи талаларга хамааржыр айтырыгларны болгаш делегей байдалының айтырыгларын беседа үезинде чугаалажып көрген. Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле талаларның бодалы чаңгыс аай болган.

Сомали парламентарийлер Совет Эвилелинге чоруп турда, оларны чер-ле болганга чылыы-биле хүлээп ап турган болгаш Совет Эвилелининг улустарының Сомалининг улустарын шынчы найыралдың ёзузу-биле көрүп турарын олар медереп билген.

Амгы делегей байдалының эң чугула айтырыгларының талазы-биле үзел-бодалдарының иниити болуп турары ССРЭ-ниң Дээди Соведининг палаталарының даргалары И. В. Спиридоновтуң болгаш Ш. В. Пейвениң сомали парламентарийлер-биле беседаларынга бадыткаттынган. Бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга, колониалдыг системаны бүрүнү-биле болгаш туюлунга чедир узуткаарынга, Африканы атом чок зона болдурарынга бүгү күженишкиннерин салырынга боттарының шиитпирлининг дугайын ийи чурттарның парламентарийлери медеглээн.

Бодунуң төлөөлерин Сомалиже чорутсун дээн чалаашкынны сомали төлөөлерниң баштыңы дээрги Джима Абдуллахи Галеб Сомали Республиканың Национал хуралының өмүнээзинден ССРЭ-ниң Дээди Совединге дамчыткан. Ол чалаашкынны өөрүп четтириишкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

РСФСР-ниң Дээди Соведининг алдыгы чыылдазының бирги сессиязы бодунуң ажылын апрель 5-те үргүлчүлээн.

Кремльдиң Улуг ордузунга РСФСР-ниң Дээди Соведининг даргазы **В. И. Крестьяниновтуң** даргалааны-биле сессияның хуралы ажыттынган.

Ложаларда—эштер **Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, В. В. Гришин, Л. Н. Ефремов.** Оларны депутаттар болгаш аалчылар чылыы-биле уткаан.

Мандат комиссиязының даргазы **Г. В. Романовка** сөс берген.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда чорудзры-биле 884 соңгулда округтарын тургускан деп эш Романов дыннаткан. Ол дээрге эрткен соңгулда-биле деннээрге 49 округ хөй болганы ол. Бо чорук республиканың чонунуң санының хөйү-биле өскенинин дугайын херечилеп турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун доктаалынга дүүштүр совет органнарны бүдүрүлге принцивиниң аайы-биле эге организастаанын Мандат комиссиязының даргазы чугаалаан. Оон-биле хөлбаштыр соңгулда округтарының хөй нуруузун көдээ чонунуң болгаш хоорай чонунуң аайы-биле тус-тузунда тургускан турган. Ол дээрге көдээниң болгаш хоорайның чонунуң онзагай эрге-ажыктарын Россия Федерациязының күрүне эргечагыргазының дээди органнарынга эң экизи-биле илергейлээр арганы депутаттарга бээр деп иletkелчи медеглээн.

Бүгү соңгулда округтарынга соңгулданы РСФСР-ниң Конституциязынга болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмге бүрүн дүүштүр чоруткан. Соңгукчуларның ниити санының 99,94 хуузу соңгулдага киришкен. Бүгү соңгукчуларның 99,59 хуузу коммунистиниг болгаш партия кежигүнү эвестериниг улусчу блогунуң кандидаттары дээш бадылаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединге 884 депутаттар соңгуттурган. Оларның иштинде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары бар. Депутаттарның ортузунда бүдүрүлгеде шуут ажылдап турар 418 ажылчыннар болгаш колхозчулар азы депутаттарның ниити санының 47,3 хуузу болур.

Депутаттарга 295 хереженнер соңгуттурган. Бо болза, бүгү капиталистиг чурттарны катай алырга оларның парламентилеринде хереженнеринің санындан дыка ажып турар. Депутаттарның иштинде Совет Эвилелининг Маадырлары 8, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары 59, Ленинчи болгаш Күрүне шаннаттарының лауреаттары 37 кижи бар; 633 депутаттар ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаттырган.

Россия Федерациязының парламентизинде — Республиканың 37 национаддарының болгаш улустарының төлөөлекчилери бар. Дээди Совединиң ындыг хөй национаддыг составы Россия Федерациязында чурттап турар нацияларның болгаш улустарының деп эргелиин болгаш оларның аразында бузулбас найыралын айтып турар.

Республиканың эрге-чагыргазының дээди органының депутаттарынга 744 кижи азы 84,2 хуузу бир дугаарында соңгуттурган. Күрүне болгаш хөй-ниити амыдыралына ажылчы чоннарның улам калбак бөлүктерин идепкейлиг киириштиреринче хандыдар дугайында СЭКП-ниң Программазында чүүлдү амыдыралга боттандырып турар дугайын ол чорук херечилеп турар.

1963 чылдың март 3-те соңгуттурганы РСФСР-ниң Дээди Совединин бүгү депутаттарының бүрүн эргезин сессия чаңгыс үн-биле хүлээп көрген.

Оон дараазында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининг даргазы Г. И. Вороновтуң «Улустуң амыдырал хандырылгазын улам ыңай экижидериниң, улустуң хереглел барааннарының шынарын бедидериниң болгаш ассортиментизин калбартырының дугайы» эргейгайы» деп илеткелин чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн.

Кижи дугайында, совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидеринче партияның болгаш чазактың угландырган хемчегларин күүседир дугайында сагыш салыышкыны депутаттарның бүгү саналдарында сиңиккен.

Сөөлгү чылдарның дургузунда Хабаровск крайда улуг үлетпүр бүдүрүлгелер эвлээн хөйү-биле немешкен деп, СЭКП крайкомунуң секретары депутат **И. Ф. Клепиков** чугаалаан. Ында чиик болгаш аъш-чем үлетпүрү калбаа-биле хөгжүп турар, улустуң хереглел барааннарын бүдүрери өскен. Чоннуң амыдырал хандырылгазы иледе экижээн. Ындыг болза-даа ажылчы чоннарның өзүп турар хереглелдерин улам долу хандырар төлээде, ылангыя соңгу чүк районнарынга ам-даа хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг.

Тускай эртемниглерниң, оон иштинде чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң тускай эртемниглериниң кадрларын белеткээр болгаш быжыглаарының айтырыглары крайның хөй-ниитизин дүвүредип турарын оратор демдеглээн. Ындыг турбуже чурттарга бажыңнарын крайда ам-даа четпес тудуп турар, уруглар албан черлериниң, амыдырал болгаш садыг бүдүрүлгелерниң четкизи оожум өзүп турар деп эш Клепиков айыткан.

РСФСР-ниң садыг министри депутат **Д. В. Павлов** санал берген. Республиканың чонунда он-он миллион телевизорлар, радиоприёмниктер, соодукчулар болгаш амыдыралдың өске-даа техниказының бар болуп турарын оратор демдеглээн. Ажылчы чоннарның садып алыкчы аргалының өзүп турар дугайын ол чорук херечилеп турар. Ындыг болза-даа амыдыралдың техниказының септелгезин эвлээн таварылгаларда багай организастаан. Ораторнуң бодалы-биле алырга, соодукчуларны, хеп чуур машиналарны болгаш өске-даа эвлээн хөй кылыгларның магадылалдыг септелгезинің дугайында сагыш салырын чогуур үлетпүр бүдүрүлгелерге дагыр болза чогуур. Улуг магазиннерге септелге мастерскааларын тургузар дугайында саналды эш Павлов киирип турар. Амыдырал техниказын бүдүрер заводтарга негелдени бедидери эргежок чугула.

Чоннуң садыг хандырылгазын организастаарының айтырыгларынга депутат оон ыңай доктаап чугаалаан. Ылаңгыя чер-чер Советтери магазиннерниң болгаш столоваяларның ажылдаар графиктерин тодарадыр үезинде боттарының аргаларын четпес ажылган турарын ол демдеглээн. Ынчангаш чогум-на харын бо айтырыларның талазы-биле хөй хомудалдар кээп турар. Садыг бүдүрүлгелериниң ажылдаар шактарын чурттакчылыг чер бүрүзүнге тодаргай байдалдарны барымдаалап тургаш, доктаадыр болза чогуур.

Бодунуң саналының алаан кезиинге эш Павлов улустуң хереглел барааннарының шынарын бедидериниң айтырыгларын киирген. Оратор өт-хереклеерни болгаш үнелиг кылыгларны бүдүрүп турар бүдүрүлгелерге шыңгыы негелделарни салып, планнаар органнарның ажыл-чорудулгазын шүүмүүлеп, чоннуң амыдырал болгаш садыг хандырылгазын экижидериниң хереэнге хөй-ниитиниң ролюнуң дугайын чугаалаан. Эрткен чылдың төнчүзүнде РСФСР-ге садыгның 1490 хөй-ниити килдистери санаттының турган, оларның ажыл-чорудулгазынга 15 муң кижи киржип турар деп эш Павлов чугаалаан.

Улустуң чаагай чоруунуң дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкыны Новороссийскиниң чижээнде чайыннандыр көстүп турар деп далай садыг портунуң крановщиги депутат **П. В. Усов** медеглээн. Дайынга үрегдеттирген хоорайның ажыл-агыйы эрткен 20 чылдың дургузунда бүрүнү-биле катап тургустунган. Новороссийск херек кырында чаазы-биле тургустунган. Бодувустуң хоорайывысты күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүн, хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумунуң болгаш бедик культураның хоорайы болдурар дээш чарышты Краснодар крайга бир-ле дугаарында эгелээн бис. Бо чарышка амыдырал хандырылганың бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары база идепкейлиг киржип турар.

Ындыг болза-даа амыдыралдың албан черлериниң ажылы шаг-үениң негелдезинге ам-даа дүүшпейн турар деп депутат үргүлчүлеп чугаалаан. Амыдыралды кластап турар өт чүүлүн садыглаарын организастаарынга корум-чурумну база шиитпирлиг эмгелеп тургузар үе кедген. Сезигленчиг кылдыр чураан хевистериниң болгаш өске-даа чавыс шынарлыг барааннарның садыг четкизинге ам-даа дола берген турары хаая эвес.

Чоннуң амыдырал хандырылгазында ажылдап турар кадрларны белеткээр болгаш кижизидер талазы-биле хөй ажылды чорудар ужурлуг деп оратор демдеглээн. Янзы-бүрү хевириниң дерилгезин ажыглаар талазы-биле инженерлер, техниктер болгаш механиктер амыдыралдың албан черлериниң бүдүрүлгелеринге онза негеттинип турар.

Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажылагыйның хөйжүлдези улустуң хереглел барааннарын бүдүрерин эвлээн көвүдедир, чоннуң хереглелдерин дээре хандырар арганы берген дээрзин Саратов хоорай күүскомнуң даргазы депутат **В. И. Кочанов** чугаалаан.

Областа соодукчуларны, эт-херекледи болгаш амыдыралдың өске-даа барааннарын бүдүрүп үндүрери өскен. Сөөлгү дөрт чылдарның дургузунда чонну хандырар талазы-биле 250 ажыг бүдүрүлгелер тургустунган. Бо чылын областың хоорайларында болгаш көдээ суурларында бир үс хире мастерскааларны, ателье-дерни, комбинаттарны болгаш павильоннарны тудуп, киирип көрүп турар. Поволжьеде эң улуг садыг төву Саратовтуң Ленинск районунга ажыттынар. Хеп, идик аймаан, пөстерни садыглаар талазы-биле тускайжыткан магазиннер, гастрономиялар, ресторанналр, кафелер он делгем павильоннарга тургустунган турар. Павильоннарның бирги эвлүүзү ам безин ажыглалда кирген. Маңаа үш айларның дургузунда ажылчы чоннар 2,5 миллион рубль ажыг түүнүг барааннарны садып алган.

Ийи көдээ районнарның чонун төлөөлөөн депутат колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының амыдыралын экижидериниң чамдык айтырыгларынче сессияның кичээнгейин угландырарын күүзүн мен деп, Ленинград областың Тельман аттыг совхозунуң директору **Ф. С. Брагин** чугаалаан. Депутат ылангыя совхозтарга чуртталга тудуун көвүдериниң эргежок чугула болуп турарын демдеглеп, клубтар тудуунуң чугула ужур-дузазын айыткан.

1 миллиард 700 миллион рубль! Бо чурагайны РСФСР-ниң коммунал ажыл-агый министри **С. М. Бутусов** айыткан. Эрткен чылын республиканың чону кол-кол коммунал хандырылганы ол хире түнге алган. Чеди чылдың эгезинден бээр чылда сугну бээри бир миллиард кубометрге азы 45 хуу өскен. Трамвайларга, троллейбустарга пассажирлерни сөөртүү 740 миллион кижиге көвүдээн. Коммунал амыдыралга газты хереглээри ийи ажыг катап өскен.

Күрүнеиниң чуртталга фондузу—бүгү улустуң байлаа. Оон ниити өртек-үнезин республиканың улус ажыл-агыйының бүгү кол фондуларының өртек-үнезинің үштүң бир кезиинге деңнежип турар. Эш Бутусов чуртталга бажыңнарын ажыглаарының мурнакчы дүржүлгазын чугаалап, бүдүрүлгениң дээре септекчилериниң болгаш организакчыларының аттарын адаан. Чуртталга бажыңнарының септелгезин багай организастап турар ак-сеткилдиг эвес ажылагыйларны ол база шүүмүүлээн. Чижээ, Саратовта болгаш Иркутскиде чамдык бажыңнарның септелгезинің өртээ чаа бажыңнарны тударының өрээнден аар болуп турар.

Коммунал ажыл-агыйда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хөй отряды ажылдап турар. Оларның күжениишкиннери болгаш чүткүлдери-биле чоннуң хандырылгазын экижидеринге хөй чүүлдерни кылган болгаш ам-даа хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг. Коммунал-амыдыралды экижидер арганы берип турар чамдык саналдарны депутат киирген.

Удмурт АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазы **П. П. Сысоев** санал берген. Чеди чылдың дөрт чылдарының дургузунда Удмуртияның үлетпүр бүдүрүлгелери онаалдага немей он-он миллион рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүргенин ол чугаалаан. Экономиканың быжыкканы амыдырал албан черлерин эң ажыктыг кылдыр сайзыраңгайжыдар арганы берип турар.

Чеди чылдың эгезинден бээр республикада амыдырал хандырылганың талазы-биле 300 мастерскаалар ажыттынган, эт-хереклеерни түр ажыглаар пунктуларның саны көвүдээн. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээли 28 хуу өскен. Ам садып алыкчылар эвлээн улуг өртектиг эт чүүлүн — телевизорларны, радиолдарны, мотоциклдерни негеп турары кайгамчык чүүл болуп турар. Чүгле эрткен чылда безин Удмуртияга 10 муң ажыг телевизорларны саткан.

Барааннарны бүдүрүп үндүрерин моондактап турар четпестерни эш Сысоев айыткан. Чижээ, Маевскиде пианино фабриказының бар аргаларын ам-даа багай ажыглап турар. Республиканың машина тудуунуң болгаш радио техниканың үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери чонга херектиг продукцияны хөйнү бүдүрүп үндүрүп болур. Чүгле оларның материал-техниктиг хандырылгазын экижидер херек. Мону РСФСР-ниң план органнары өөренип көөр ужурлуг.

— Чоннуң амыдырал хандырылгазының дугайында айтырыгны бо сессияга чугаалажып турары совет улустуң чаагай чоруунуң дугайында партияның болгаш чазактың аажок улуг сагыш салыышкынының херечизи-дир — деп Ульяновскиниң биче литражтыг шимчедикчилериниң заводунуң начальниги депутат **Е. Г. Богатнова** чугаалаан. Эш Богатнованың баштаан бригадазы коммунистиг күш-ажыл дээш чарышты Ульяновск обласка бир-ле дугаарында эгелээн турган. Күш-ажылын Ленин орденибиле демдеглеттирген мурнакчы ажылчын, бодунуң коллективиниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалавышаан, бүдүрүлге чедиишкиннери ажылчы чоннарның культура-амыдыралын канчаар организастаанындан хөйүнде хамааржыр турарын демдеглээн. Ульяновск области школаларының, уруглар садтарының болгаш яслиларының четкизинин чыл келген тудум калбарын турарын, магазиннерниң болгаш столоваяларның улам көвүдеп бар чыдарын, коммунал ажыл-агыйның сайзыраңгайжып турарын ол күзел ханыышкыны-биле демдеглээн.

Ындыг болза-даа кылдынган чүүлдер ам-даа четпес деп эш Богатнова демдеглээн. Амыдырал хандырылганың тудуунун дугайында, чаа суг дамчыдылаларының тудуун дүргедедир дугайында, области эргежок чүгула негеттинип турар кадрлар-биле хандырар дугайында айтырыгны ол турускан.

Эш Г. И. Вороновтуң илеткелин чугаалажып көөрүнге депутаттар **Р. А. —Б. Эльдарова, Н. Д. Турчин, М. И. Филиппова, Г. А. Хубаев, В. Н. Ксинтарис, А. Ф. Васильев** база киришкен. Шупту 22 кижи санал берген.

Түүнел чүве чугаалаары-биле **Г. И. Вороновка** сөс берген. Сессияга болган бүгү саналдар амыдыралдың албан черлерин экижидеринге, улустуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедиринге аргаларны бүгү хемчегби-ле ажыглаар дугайында сагыш салыышкыны-биле сиңиккен деп ол демдеглээн. Депутаттар үнелиг саналдарны болгаш сүмелерни киирген. Бо бүгү саналдарны РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели көөр болгаш ол саналдарның талазы-билە чогуур шиитпирлерни хүлээп алыр.

Эрткен чылын амыдыралга хамаарышкан бүдүрүлгелерни хөгжүдеринге 16,5 миллион рубльди чарыгдаан болза, бо чылын чүгле ол сорулгага 32 миллион рубльди чарыгдаар деп турарын эш Воронов база катап демдеглээн. Чер-чер Советтериниң, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, а ол ышкаш улус ажыл-агый чөвүлелдериниң болгаш кол тудуг-девискээр эргелелдериниң кол сорулгазы болза ол үндүрүп берген акша-хөренгилерни шиңгээдип алырында болур.

Сессияга чугаалажып көрген айтырыгларны шиитпирлээри РСФСР-ниң чер-чер Советтериниң, министерстволарының болгаш төп албан черлериниң талазындан улуг организакчы ажылды негеп турарын Г. И. Воронов түүнелинде демдеглээн.

Чоннуң амыдырал хандырылгазын улам ыңай экижидериниң, улустуң хереглел барааннарының шынарын бедидериниң болгаш ассортиментизин калбартырының дугайында доктаалды РСФСР-ниң Дээди Соведи хүлээп алган.

Чуртталга тудуушкунунда, чоннуң амыдырал хандырылгазын организастаарында, садыгда болгаш хөй-ниити чемненилгезинде, улустуң хереглел чүүлдерин кылып турар бүдүрүлгелериниң ажылында бар болуп турар шыңгыы четпестерни РСФСР-ниң автономнуг республикаларының Министрлер Чөвүлелдери, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүсекчи комитеттери, экономиктиг районнарның улус ажыл-агый чөвүлелдери, министерстволар болгаш эргелелдер чайладыр хүлээлгелиг деп, доктаалда чугаалап турар.

Республиканың чонунуң амыдырал хандырылгазының янзы-бүрү хевирлерин калбартырының болгаш экижидериниң улуг программазы төлевилеттинген. Ылаңгыя көжүп чоруур мастерскааларлыг специализастаттынган болгаш механизастаттынган фабрикаларны база комбинаттарны тургузарын, садыг четкизин болгаш хөй-ниити чемненилгезиниң бүдүрүлгелерин хөгжүдерин, культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агый эдилелиниң барааннарын бүдүрер чаа бүдүрүлгелерни тургузарын болгаш ажылдап турар ындыг бүдүрүлгелерни калбартырын баш улур көрүп турар. Ындыг барааннарны төлевилээриниң, чогаадырының болгаш каас-шиник кылдыр шеверлээриниң талазы-биле конструкторт-технологтуг бюроларны организастаан турар ужурлуг.

Пассажир транспортунун ажылын экижидериниң талазы-биле, а ол ышкаш амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгезинге ажыглаар мергежилдиг ажылчыннарны белеткээрин калбартырының талазы-биле хемчеглерни баш удур көрүп турар.

Чоннуң амыдырал хереглелдерин хандырары-биле хөлбашкан айтыгларны Советтерниң сессияларынга чугаалажып көөру-биле доктаамал тургузуп турарын, бүдүрүлгелерниң ажылын контрольдаарын күштелдиреринде, хандырылганың культуразын бедидери дээш, чагыларны күүседириниң кончуг эки шынары дээш социалистиг чарышты калбартырын, амыдырал хандырылгазының далган черинде удуртур ажылдакчыларның отчёттарын бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң, колхозтарның, совхозтарның ажылчы чоннарының, а ол ышкаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле хуралдарга дыннап турарын практика кырынга чорударын чер-черниң совет органнарынга доктаал хүлээдип турар.

Оон соонда РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди депутат **С. Д. Орлов** кылган. Дээди Совединиң мурнундагы чыылдазының сөөлгү сессиязының соонда хүлээп алдынган РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыктарын депутаттар бадылаан.

Сессия РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумун соңгуур дугайында айтырыгны көөрүнче шилчээн. Партийжи бөлүктүң болган депутаттар чөвүлелининг даасканы-биле депутат **А. П. Кириленко** Россия Федерациязының Дээди Совединин Президиумунуң составының дугайында саналды киирген.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазынга депутат **Н. Г. Игнатовту** Дээди Совет чаңгыс үн-биле соңгаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазының орлакчыларынга депутаттар **М. С. Каримовту, М. М. Амировту, А. У. Хахаловту, Р. А. — Б. Эльдарованы, Ч. Б. Уянаевти, Э. А. Сангаевти, М. А. Галешкинни, Е. Ф. Катаевти, И. Р. Москвичевти, Е. Д. Яскинаны, Т. С. Хетагуровны, С. Х. Красныйны, П. П. Сысоевти, И. А. Алмазовту, Т. А. Ахазовту, А. Я. Овчинниковту,** Президиумунуң секретарынга — депутат **С. Д. Орловту** соңгаан. РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң 13 кежигүннерин база-ла чаңгыс үн-биле соңгаан.

Хүн чурумунуң дараазында айтырыы — чазакты — Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелин тургузары. РСФСР-ниң Дээди Совединин даасканы-биле депутат **Г. И. Воронов** Россия Федерациязының чазаанын составының дугайында саналды киирген.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин даргазынга СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү **Г. И. Вороновту** Дээди Совет чаңгыс үн-биле бадылаан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин даргазының бирги орлакчызынга **М. А. Ясновту,** дарганың бирги орлакчызынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш белеткээриниң министринге —**Н. И. Смирновту,** дарганың орлакчызынга, РСФСР-ниң улус ажыл-агый чөвүлелининг даргазынга — **С. А. Афанасьевти,** дарганың орлакчызынга, РСФСР-ниң Күрүпланының даргазынга — **К. М. Герасимовту,** дарганың орлакчыларынга — **И. Е. Вороновту, В. А. Дьяковту, В. И. Кочесмасовту,** дарганың орлакчызынга, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининг Партия-күрүне контролюнуң комитединиң даргазынга — **Г. В. Енютинни,** дарганың орлакчызынга, тудуг министринге — **Н. Н. Качаловту;** министрлерге: дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министринге — **В. Н. Столетовту,** кадык камгалалының министринге — **В. В. Трофимовту,** даштыкы херектер министринге — **М. А. Меньшиковту,** культура министринге — **А. И. Поповту,** сан министринге — **И. И. Фадеевти,** автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктарның министринге — **Ф. В. Калабуховту,** коммунал ажыл-агый министринге — **С. М. Бутусовту,** хөй-ниитинин корум-чурумун камгалаарының министринге — **В. С. Тикуновту,** чырыдышкын министринге — **Е. И. Афанасенкону,** социал-хандырылга министринге — **Л. П. Лыкованы,** садыг министринге — **Д. В. Павловту,** хем флодунуң министринге — **С. А. Кучкинни,** тудуг талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга — **А. С. Болдыревти,** суг ажылының талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга — **К. С. Корневти,** «Россельхозтехниканың» бүгү-россий каттыжышкынының даргазынга — **С. В. Шевченкону,** РСФСР-ниң төп статистика эргелелининг начальнигинге — **Б. Т. Колпаковту** бүдылаан.

...Сессияга көөру-биле киирген бүгү айтырыглар көрдүнген. РСФСР-ниң Дээди Совединин алдыгы чыылдазының бирги сессиязы бодунуң ажылын оон-биле дооскан. (СЭТА).

Техниканы ажыл-агыйжы ёзу-биле эдилеп, кадагалаар

Колхозтар болгаш совхозтар хөй санныг сайзыраңгай техниканы чыл бүрүде күрүнеден ап, тракторларны болгаш ажаап алышкын машиналарын, чаа-чаа дериг-хереклеерни база амгы үениң өске-даа механизмнерин ажыглап турар. Көдээ ажыл-агыйның техника-биле эки хандырылгазын турары болза чер болгаш мал ажылынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле партияның салган соругладарын чедиишкиниг шиитпирлээр, аңаа үндезилээш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедирин, оларның бот-үнезин чиигдирин чедип алыр арганы көдээниң ажыл-ишчилеринге берип турар.

Бистиң республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылдың бешки чылында 6,4 миллион пуд тарааны, 20 муң тонна эътти, 19 муң тонна сүттү болгаш 2000 тонна дүктү күрүнеге бо чылын садар деп улуг сорулганы салган. Бо сорулганың чедиишкиниг күүселдези колхозтарда болгаш совхозтарда бар бүгү техниканы билдилиг болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарындан хамааржыр. Ол дугайын мурнакчыларның дүржүлгазы таргай херечилеп турар. Техника дугайында, оны шын ажыглаар болгаш өй-шаанда шынарлыг септээр дугайында ёзулуг сагыш салып турар ажыл-агыйлар ооң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип ап, чиик өртектиг хөй продукцияны бүдүрүп турар.

Дыка хөй механизаторлар оларга быжыглаан көдээ ажыл-агый техниказын чөп ажыглавышаан, сезонныг ажылдар үезинде эзлчег нормаларын ажыр күүседип, тракторларның болгаш комбайннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип ап турар. Ындыг болза-даа кам чок эдилелдиг болгаш багай кадагалалдың хараазы-биле тракторлар болгаш өске-даа машиналар чавыс бүдүрүкчүлүг ажылдап, харын-даа ол техника электен-не ажыглалдан үнүп турар колхозтар болгаш совхозтар республикада эвээш эвес.

«Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тағы Чарлыы, «Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын болгаш септелгезин экижидер хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининг 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалы республикада ниитизи-биле багай күүсеттинип турар.

Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының хөй кезии тракторларны база өске-даа машиналарны техника талазы-биле багай ажаап турар болгаш машина-трактор парыгының ажылының үчёду оларда кошкак тургустунган. Кывар-чаар материалдар багай кадагалаттынып, кам чок чарыгдаттынып турар. Механизатор кадрлар чедишпес болгаш оларның чамдыызының техниктиг билининг деңнели чавыс, дуржулгазы эвээш. Ажыл-агыйларның, «Сельхозтехника» салбырларының удуртукчуларының, суд болгаш прокуратура органнарының талазындан механизаторлар ортузунга чогуур тайылбыр ажылын чорутпайн турар.

Техника ажыглалының болгаш кадагалалының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединин Чарлыы үнген үеден соңгаар безин тракторларны, комбайннарны база өске-даа машиналарны үргедеп тоймаглаар чоруктар бистиң республикада хөй удаа болуп келген болгаш ам-даа үргүлчүлеп турар. Ындыг чүүлдер, ылаңгыя Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Биин-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйларында хөй. Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тракторизи Ламажык ажылга харыысалга чогу-биле «Беларусь» тракторну ажыглалдан үндүр үреп, колхозка 286 рубльдиң когаралын чедиргеш, хосталгазын казыттырып шиитпирген. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң механизатору К. Кара-оол эзирик халдыр тургаш, «Беларусь» тракторну үреп, ук ажыл-агыйга 480 рубльдиң когаралын чедирген болгаш ындыг фактылар өске-даа черлерде бар.

Техниканы ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле кам чок эдилээш, барымдаа чок черге үндүр бижип турар ажыл-агыйлар база бар. Ылаңгыя эрткен чылын «Өөк» совхоз 13 комбайнны, 5 тракторну, «Сүт-Хөл» совхоз 3 тракторну, 5 комбайнны, «ҮТКА 25 чылы» совхоз 6 комбайнны, 6 тракторну үндүр бижип каапкан. Дыка хөй ажыл-агыйлар техниканы дендии багай кадагалап турар.

«Сельхозтехника» каттыжышкыны, ооң районнарда салбырлары, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозу, бүдүрүлге эргелелдери, райкүүскомнар көдээ ажыл-агый техниказының техниктиг байдалы болгаш ажыглалы дээш күрүне контролюн кошкак боттандырып, техниканы багай ажыглап, үргедеп, тонап турар буруулуг кижилерге харыысалга хүлээдир хемчег албайн турар. Техника ажыглалында болгаш кадагалалында мындыг чурум чок чүүлдер-биле демисежир, техниканы кам чок эдилеп үргедээн буруулуг кижилерге кеземче харыысалгазын хүлээдир талазы-биле прокуратура органнары кошкак хемчег ап, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыын четпес күүседип турар, а суд органнары ол дугайында бар херектерни өй-шаанда көрбейн турар.

Машинага камныг болуру, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, эзлчег база сезон нормаларын ажыр күүседири механизатор бүрүзүнүң бирги хүлээлгези болур. Колхозтарны болгаш совхозтарны техника-биле эки хандырган чорук бүгү машина-трактор парыгын ажыглаарының культуразын бедидерин, ажыл-агыйларда техниканы камныг, чөп, бүдүрүкчүлүг ажыглаарын негеп турар. Бо талазы-биле «Сельхозтехника» каттыжышкынының болгаш ооң салбырларының ажылдакчылары көдээ механизаторларга улуг дуза көргүзер ужурлуг. Оларның хүлээлгези болза хамыктың мурнунда тракторларны, комбайннарны болгаш өске-даа машиналарны шын ажыглаарынче, техниканы ажаап кадагалаарының чаа депшилгелиг аргаларын нептередиринче онза сагыш салыры болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тағы Чарлыында: **«Совхозтарга, колхозтарга болгаш өске-даа күрүне база кооператив организацияларынга хамааржып турар тракторларны, автомобильдерни, комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын кам чок кем-буруулуг ёзу-биле ажыглап азы кадагалап, оларны үрээни, а ол ышкаш оларның кезектерин адырып тонааны дээш бир чыл чедир хуусаада шелээзин казып азы ол-ла хуусаада эдип чазаар ажылга шиидер. Ол-ла үүлгедигни хөй удаа кылганы дээш азы улуг түүнүг когарал чедиргени дээш үш чыл чедир шелээзин казып шиидер»** деп айыткан.

Көдээде партия комитеттери болгаш партия эге организациялары болза бүгү механизаторларны техникага мергежилдиг, камныг болур чорукка кижизидер дээш бүгү хемчегни алыр, ховуларга болгаш фермаларга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш оларның демиселинге хүн бүрүнүң практиктиг дузазын көргүзер хүлээлгелиг.

„Ай-4" деп станцияның шимчээшкининиң дугайында СЭТА-ның дыңнадыы

«Ай-4» деп, автоматтыг станция бодунуң ужудуушкунун үргүлчүлеп турар. Апрель 5-те 18 шак турда станция черден 365 муң километр ырай берген тургэн. «Ай-4» деп, автоматтыг станцияби-ле радио харылзаазы эки.

Станцияның приборларының болгаш тургузулгаларының чогумчалыг ажылдап чоруур дугайын телеметрияның медээлери херечилеп турар. Программада көрдүнген шинчилелдер болгаш хемчээшкиннер үргүлчүлеп турар.

«Ай-4» деп станцияның координаталары апрель 5-те Москваныы-биле 18 шак турда мындыг турган: дорт үнери —10 шак 56 минута, ийленири —10 градус 48 минута.

«Ай-4» деп, автоматтыг станцияның ужудуушкунунуң дугайында дараазында дыңнадыгны апрель 6-да дамчыдар.

СОВЕТ-ФИНЛЯНД КЕРЭЭНИҢ 15 ЧЫЛ ОЮ

Москвага байырлыг хурал

МОСКВА. (СЭТА). Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында Совет-финлянд Керээниң 15 чыл болган оюн Москванын хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери апрель 5-те байырлап эрттирген. Кремльдиң театрынга болган байырлалдыг хуралга социал херектер министри Олави

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКАЗЫН БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ, КАМНЫГ ЭДИЛЕП, ЭКИ КАДАГАЛААР

«Дайынчы кижи бодунуң чепсээнге ынак болуру ышкаш механизаторлар бодунуң техниказын ынак көөр ужурлуг. Бодунуң чепсээн кезээде арыг эдилеп чоруур дайынчы тулчуушкунга ол чепсек саадал чок болур дээрзинге бүзүрелдиг. Механизатор бодунуң тракторун азы комбайнын база ындыг байдалдыг эдилээр хүлээлгелиг».

Н. ХРУЩЕВ.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунда

ТЕХНИКАНЫ ЭКИ АЖЫГЛААР

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму бодунуң эзлчеглиг хуралында Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында көдээ ажыл-агый техниказының ажыглалының болгаш кадагалалының дугайында ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Соведининиң күүскомунуң даргазы эш Биченин илеткелин дыңнап чугаалашкан. «Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын база септелгезин эжижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалы болгаш «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыы районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында, а ол ышкаш «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбырында дендии багай күүсеттинип турарын Президиум демдеглээн.

Колхозтар, совхозтар болгаш «Сельхозтехниканың» район салбыры көдээ ажыл-агый машиналарын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар дугайында чогуур хемчег албайын турар. Ооң түңнелинде 1962 чылда Барыын-Хемчик районга бир тракторга онааштыр бүдүрер ажыл ортумаа-биле үгле 245 гектар чымчак чер болган. Чамдык ажыл-агыйларга, ылаңгыя «Шекпээр» совхозка, «Мурнакчы» болгаш «Большевик» колхозтарга ол ооңда эвээш болган. Ажаап алыышкын үезинде районга бир комбайнга онааштыр хүнде бүдүрер ажыл 3,5 га, а «Барлык» совхозка — 3,1 га болган. Техниканы адырып тонаарының таварылгалары хей.

Машиналарны багай ажыглаан чорук болза районнуң чаңгыс-даа ажыл-агыйы аңгыс аңдарарының планын күүсетпес чорукка чедирген, ооң ужурунда барыын-хемчикчилер тарылганың чартыктан хей кезиин чазын удур андарган черге тарыыр ужурга таваржып турар. Машина-трактор парыгының ажыглаашныны дээш контроль районда боттанмайын турар.

Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, инженер-техникиг ажылдакчылары техника ажыглалын болгаш кадагалалын харыысалга чок көрүп, машиналарны адырып тонагдаар, барымдаа чок черге үндүр бижиир чорукту болдуруп турар. «Шекпээр» совхозта техниканы чадагай черде кадагалап турар, ол совхозтуң Биче-Тей салбырында «СК-3» деп комбайн болгаш «ППВ-66» деп пресс-бөлдүрүкчү, «Барлык» совхозта — чүдүрүкчү, трактор-биле сиген кезер «К-2,1» деп 4 машина болгаш саалда тургузулгазы адыртынып тоймаглаттынган. Ындыг турда-ла көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ажыглаанынга болгаш кадагалаанынга буруулуг кижилерден кымны-даа административ болгаш кеземче харыысалгазынга киирбээн.

Техника септелгези районда аажок оожум чоруп турар. Марттың төнчүзүнге чедир колхозтарның болгаш совхозтарның трактор парыгының үгле 82 хуузу, а кожулда чепсен-херекселдериниң — 72 хуузу часкы тарылгага белеткеттинген турган. Районда 107 механизаторлар чедишпейн турар, ынчалзажок механизатор кадрларны белеткээри багай организастаттынган.

«Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны болгаш ооң чамдык район салбырлары, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозу, Чөөн-Хемчиктиң бүдүрүлге эргелели көдээ ажыл-агый техниказының техниктиг байдалы болгаш ажыглалы дээш күрүне контролюн кошкак боттандырып турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Соведининиң күүскому болгаш «Сельхозтехниканың» район салбыры «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын хүлээдир дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын сагыыр талазы-биле ажылды багай организастап турар деп Президиум санаан.

Демдеглеттинген четпестерни узуткаар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын, часкы ажылдарга техника септелгезин дүрген доозарын Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму Барыын-Хемчик райкүүскомундан, «Сельхозтехника» салбырындан негээн.

Көдээ ажыл-агый техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары болгаш камныг кадагалаары дээш ажыл-агый удуртукчуларының тускай харыысалгазын бедидерин, колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгын камгалап база шын ажыглаары дээш демиселге хей-ниитини калбаа-биле киириштирерин; механизаторлар аразында кижизидилге ажылын күштелдиреринде, оларның ажыл-ишчи мергежилин улам ыңай бедидерин, материалдыг амыдырал байдалын эжижидерин, күш-ажылдың түңнелдеринге материалдыг сонуургалды бүгү хемчег-биле бедидерин; мурнакчы дуржулганы нептередирин, коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалыпчыларының социалистиг чарыжын хөгжүдерин республиканың ажылчы чоннар депутаттарының район болгаш көдээ Советтериниң күүсномнарынга Президиум хүлээткен.

Республиканың бүгү ажыл-агыйларынга машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгазын эжижидер ажылды организастаарын болгаш контрольду күштелдиреринде, артык кезектер-биле хандырарын райкүүскомнарга «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга болгаш ооң районнар салбырларынга хүлээткен.

«Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыының күүселдези дээш прокурор хайгааралын күштелдиреринде, ажыл-агыйларга техниканы ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле ажыглаан база кадагалааныңың, тракторларны, комбайннарны адырып тоймаглаан тодаргай факт бүрүзүн шыңгыы көрүп, буруулуг кижилерге харыысалга көргүзерин Президиум Тыва АССР-ниң прокуророунга сүмелээн.

ЧАРЛЫКТЫ КҮҮСЕДИР, ТЕХНИКАНЫ КАМНААР

Б. Ш. ДОЛЧАҢМАА,
Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң даргазы.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агыйының материал-техниктиг баазазын быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салып турар. Көдээ ажыл-агыйның чаа бедик бүдүрүкчүлүг техниказын бүдүрери болгаш ооң-биле кохозтарны база совхозтарны хандырары бистиң чуртта чыл келген тудум-на көвүдеп турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму болгаш «Түңнелдер үндүрер болгаш тараа бүдүрерин база садып алырын көвүдедир дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң СЭКП ТК Президиумунга бижии чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдириниң талазы-биле көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунга улуг болгаш харыысалгалыг сорулгаларны салган. Ол болза көдээ ажыл-агыйга хей санныг немелде машиналарны негеп турар.

Ооң-биле кады СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агый техниказын эң эки болгаш ажыктыг кылдыр ажыглаарының, механизатор кадрларны шын шилириниң, кижизидериниң болгаш өөредириниң эргежок чугулазынче хей удаа кичээнгей салып келген.

СЭКП ТК-ның март Пленумунга Н. С. Хрущев мынча деп чугаалаан: «Техниканың чедишпес чоруунга эвээш чылдак хап, колхозтарда болгаш совхозтарда бар машиналарны четче болгаш эки ажыглаары дээш улуг сагыш салырын дугуржуп алыылынар».

Бо айтыышкыннар-биле база көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган сорулгаларбиле холбаштыр колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының, бүгү механизаторларның чугула хүлээлгелериниң бирээзи болза көдээ ажыл-агый машиналарын шын ажыглаарын, оларны өй-шаанда шынарлыг септээрин хандырары, ээ-харыысалга чок, техникага кам чок чорук-биле эптеш чок демисежири болур.

Тываның ажылчы чоннарының дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салыышкынының ачызы-биле бистиң республиканың көдээ ажыл-агыйы амгы үеде четчир санныг көдээ ажыл-агый машиналарлыг болуп турар. Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда тракторларны, комбайннарны болгаш өске-даа машиналарны билдилиг база ажыл-агыйжы ёзу-биле ажыглавышаан, республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери 1962 чылда көдээ ажыл-агый ажылдарын өй-шаанда болгаш шынарлыг чорударын хандырган, күрүнеге тараа, эт, дүк болгаш сүт продуктулар садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүсеткен болгаш ажыр күүсеткен.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай калбартыр талазы-биле бо 1963 чылда республиканың ажылчы чоннарының мурнунда улам улуг сорулгалар туруп турар. Бо сорулгаларның чедиишкинниг күүселдези көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге комплексилиг механизацияны нептередириндан, машина-трактор парыгын болгаш машиналарның техниктиг хандырылгазының депшилгелиг хевирлерин бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарындан улуу-биле хамааржыр.

Ооң-биле кады көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаар болгаш кадагалаар талазы-биле улуг четпестер бистиң республиканың чамдык колхозтарында болгаш совхозтарында амга чедир бар болуп турар. Техниканы ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле кадагалаар, тракторларны болгаш комбайннарны адырып тоймаглаар чоруктар дыка хей колхозтарда болгаш совхозтарда бар. Ол ышкаш машиналарның техниктиг ажаалдазы багай тургустунган. Ол чорук болза совет ниитилелдиң болгаш күрүненин эрге-ажыктарынга улуг когаралды чедирип турар.

Ажыл-агыйының удуртукчулары болгаш колхозтарның база совхозтарның өске-даа кижилери «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыының негелделерин каржызы-биле хажыдып, ёзулуг корумчурумну тургузарының эргежок чугула хемчеглерин албайын турар. Райкүүскомнар болгаш ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Советтери колхозтарда болгаш совхозтарда техниканы ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле ажыглап кадагалааныңың фактыларын кошкак хайгаарап, ол ажылга депутаттарны, Советтериниң көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияларын, социалистиг хоойлудурумну болгаш ажылчы чоннарның бот-тывынгыр өске-даа хей-ниити организацияларын хаара тутпайн база буруулуг кижилерге шуут харыысалга хүлээдирин негевейн турар.

Улуг-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарда чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары база тускай эртемниглери, «Сельхозтехниканың» районнар салбырлары техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынче кичээнгейни кошкак салып, машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгазының база ону ажыглаарының мурнакчы аргаларын четпес, кошкак нептередип, багай пропагандалап турар. Тракторларның болгаш комбайннарның үеүеде техниктиг ажаалдазын ажыл-агыйларның механиктери болгаш бригадирлери чоруттайн, ол дугайында контрольду хандырбайн турар. «Сельхозтехниканың» техниктиг хандырылга салбырының станциязын дамчыштыр колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгын комплексилиг хандырарының мурнакчы аргалары кошкак нептереттинип турар. Тракторлар, комбайннар ажылының үчёду, кывар-чаар материалдар чарыгдалы болгаш кадагалалы ажыл-агыйларда багай тургустунган. Чижээ, Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунга (даргазы эш Даваалай) 1962 чылда кывар-чаар материалдар кадагалаарынга база ооң учёт, отчёдунга ажыл-агыйжы эвес чорукту болдурганының түңнелинде 23 тонна кывар-чаар материалдарны ажыр чарыгдаан. Дыка хей колхозтар болгаш совхозтар механизатор кадрларны шилип алыр болгаш белеткээр ажылды багай чорудуп турар.

Бо бүгү болза 1962 чылда тракторларны болгаш комбайннарны чавыс бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга чедирген. Бир эвес республикага 15 аът күштүг тракторга бүдүрер ажыл 330 га болган болза Улуг-Хем районга ол үгле 270 га, а Барыын-Хемчик районга 245 га четкен. Бир тракторга бүдүрер ажыл «Шекпээр» совхозка (директору эш Коблов) 184 га, «Мурнакчы» колхозка (даргазы эш Кудурукпай), «Большевик» колхозка (даргазы эш Шыырак-кара) 217 — 217 га чымчак чер болган болгаш ооң-даа өске.

Комбайнга бүдүрер ажыл база эвээш болуп турар. Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунга (директору эш Моисеев) эалчег нормазы 10 ганың орнунга 3,4 га, а ол совхозтуң 3 салбырынга 2—2 гектар болган.

Айыткан районнарга трактор парыгын болгаш комбайннарны багай ажыглаан чорук аңгыс аңдарар талазы-биле планның күүселдезин үзеринге чедирген. 1962 чылда Улуг-Хем районга аңгыс аңдарыышкынының даргазы эш Абрамов болгаш «Сельхозтехника» салбырларының эргелекчилери инспекторлардан чугуур негелде салбайн, оларны чамдыкта өске ажылдарга ажыглап турар.

Көдээ ажыл-агый техниказын шын ажыглаар болгаш кадагалаар дугайында хоойлуларны шыңгыы күүседир талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазынга прокурор хайгааралы кошкак боттаныр турар, прокуратура ажылдакчылары техника ажыглалында болгаш кадагалалында хажыдышкыннарны өй-шаанда илеретпейн, СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын хажытканнарның дугайында кирген материалдарны болгаш херектерни үр үеде көрбейн турар болгаш буруулуг кижилерге кеземче көргүспейн турар. Чижээ, 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлык ёзугаар прокуратура органнарынга кирген 17 херектерден суд чери үгле 2 кижиниң хереэн көрүп шиитken. «Межегей» совхозка машина-техниканы улуг хемчээлдии-биле тоймаглап үргедээн дугайында херекти Таңды районнуң прокуратуразы 6 ай ажыг үе иштинде истеп хынаап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели бодунуң доктаалдары-биле райкүүскомнар даргаларын, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларын база «Сельхозтехника» каттыжыышкынын хей удаа сагындырып келген турбуже, көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаар болгаш кадагалаар талазы-биле республикада байдал аажок оожум экижиттинип турар.

«Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын база септелгезин эжижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалын болгаш «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын хажытканнарның дугайында кирген материалдарны болгаш херектерни үр үеде көрбейн турар болгаш буруулуг кижилерге кеземче көргүспейн турар. Чижээ, 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлык ёзугаар прокуратура органнарынга кирген 17 херектерден суд чери үгле 2 кижиниң хереэн көрүп шиитken. «Межегей» совхозка машина-техниканы улуг хемчээлдии-биле тоймаглап үргедээн дугайында херекти Таңды районнуң прокуратуразы 6 ай ажыг үе иштинде истеп хынаап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели бодунуң доктаалдары-биле райкүүскомнар даргаларын, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларын база «Сельхозтехника» каттыжыышкынын хей удаа сагындырып келген турбуже, көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаар болгаш кадагалаар талазы-биле республикада байдал аажок оожум экижиттинип турар.

«Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын база септелгезин эжижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалын болгаш «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын хажытканнарның дугайында кирген материалдарны болгаш херектерни үр үеде көрбейн турар болгаш буруулуг кижилерге кеземче көргүспейн турар. Чижээ, 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлык ёзугаар прокуратура органнарынга кирген 17 херектерден суд чери үгле 2 кижиниң хереэн көрүп шиитken. «Межегей» совхозка машина-техниканы улуг хемчээлдии-биле тоймаглап үргедээн дугайында херекти Таңды районнуң прокуратуразы 6 ай ажыг үе иштинде истеп хынаап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели бодунуң доктаалдары-биле райкүүскомнар даргаларын, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларын база «Сельхозтехника» каттыжыышкынын хей удаа сагындырып келген турбуже, көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаар болгаш кадагалаар талазы-биле республикада байдал аажок оожум экижиттинип турар.

«Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын база септелгезин эжижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалын болгаш «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын хажытканнарның дугайында кирген материалдарны болгаш херектерни үр үеде көрбейн турар болгаш буруулуг кижилерге кеземче көргүспейн турар. Чижээ, 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлык ёзугаар прокуратура органнарынга кирген 17 херектерден суд чери үгле 2 кижиниң хереэн көрүп шиитken. «Межегей» совхозка машина-техниканы улуг хемчээлдии-биле тоймаглап үргедээн дугайында херекти Таңды районнуң прокуратуразы 6 ай ажыг үе иштинде истеп хынаап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели бодунуң доктаалдары-биле райкүүскомнар даргаларын, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларын база «Сельхозтехника» каттыжыышкынын хей удаа сагындырып келген турбуже, көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаар болгаш кадагалаар талазы-биле республикада байдал аажок оожум экижиттинип турар.

«Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгының ажыглалын база септелгезин эжижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1961 чылдың ноябрь 30-деги доктаалын болгаш «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыын хажытканнарның дугайында кирген материалдарны болгаш херектерни үр үеде көрбейн турар болгаш буруулуг кижилерге кеземче көргүспейн турар. Чижээ, 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлык ёзугаар прокуратура органнарынга кирген 17 херектерден суд чери үгле 2 кижиниң хереэн көрүп шиитken. «Межегей» совхозка машина-техниканы улуг хемчээлдии-биле тоймаглап үргедээн дугайында херекти Таңды районнуң прокуратуразы 6 ай ажыг үе иштинде истеп хынаап турар.

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхоз часкы хову ажылдарынга эки белеткенген. Оларда 16 трактор болгаш өске-даа кожулда машиналары бүрүнү-биле септеттинген. Григорий Ефимович Прокудин баштаан трактор-хову бригадазының механизаторлары техника септелгезинге эки түңнелдерни чедип алган. Бригаданың кол тарылга шөлү Саргалда 16 трактор, 13 сеялка, 2 лущильник, 10 андазын, 5 кожуг чепсээ чедиртинген. Үрезин арыглаашкыны апрель 10-да бүрүнү-биле доостур, ында ажыл ийи ээлчег-биле чоруттунуп турар.

Техника септелгезинге механизаторлар Александр Голубков, Иван Бычков, Аркадий Кибардин, Юрий Нелюбин болгаш өскелер-даа онза күженишкиниг киришкеннер.

Чурукта: механизаторлар Аркадий Кибардин, Юрий Нелюбин ажыл үезинде.

Фото **И. Целищевтин.**

КОЛ ЧҮВЕ ТЕХНИКАНЫ БИЛДИЛИГ АЖЫГЛААРЫНДА

Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында машина-трактор парыгын шын ажыглаарынче онза кичээнгей салдынып турар. Тракторларга, комбайнларга бедик бүдүрүкчүлүг чорукту чедип албышаан, механизаторлар боттарының кызымаккай күш-ажылы-биле продукция бүдүрерин көвүдедип, ооң бот-үнезин чиигедип турар.

Техниканы камныг эдилеп, көдээ ажыл-агый ажылдарының үезинде белик бүдүрүкчүлүг чорукту чедип ап турар механизаторлар Бии-Хем районнуң ажыл-агыйларында эвээш эвес. Чижээ, «Сельхозтехника» салбырының механизатору Степан Межов эрткен чылын «С-6» комбайн-биле 700 ажыг гектар, «Хадың» колхозтуң комбайнери Петр Абрамов «С-6» комбайн-биле 600 гектар, «Өөк» совхозтуң механизатору Виктор Изосимов «СК-3» комбайн-биле 1000 ажыг гектар тарааны ажаап алган. «Хадың» колхозтуң тракторизи эш Путинцев «ДТ-54» тракторнуң шатунпоршень бөлүүн солуваан, ийи сезон дургузунда анза туруушкун чокка ажылдаан.

Бо кижилер ол чедишкиннерни кандыг аргабиле едип ап турарыл? Олар болза боттарының техниктиг билиин үргүлүү бедидип, көдээ ажыл-агый машиналарын ажыглаарының чаа-чаа аргаларын шиңгээдип ап, оларга быжыглаан машиналарның техниктиг ажаалдазын ой-шаанда бөза шынарлыг чорудуп турары-биле чедип ап турар. Оларның чажыды ында.

Ындыг болза-даа техниканы ажыглап турарын ажыл-агыйлар аайы-биле көөр болза ол техника дыка чавыс бүдүрүкчүлүг ажыглаттынып турар. Чижээ, эрткен чылын 15 аът күштүг бир тракторга бүдүрер ажыл «Искра» колхозка 400 гектар чымчак чер четken болза «Хадың» колхозка үгле 320 гектар болган. Бо болза «Хадың» колхозтуң механизаторлары техниканы кам чок, чавыс бүдүрүкчүлүг эдилеп турарын көргүзүп турар.

Ооң-биле кады «Көдээ ажыл-агый техниказын кам чок, кем-буруулуг ёзу-биле ажыглааны азы кадагалааны дээш кеземче харыысалгазын көргүзер дугайында» СССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың декабрь 29-тагы Чарлыының негелделерин багай күүседип, тракторларны болгаш өске-даа машиналарны багай кадагалап, кам-хайыра чок эдилеп, үргедеп турар фактылар «Кызыл тараачын», «Хадың», «Тиилелге» колхозтарда бар. Чижээ, «Кызыл тараачын» колхозтуң тракторизи Александр Петеримов Туран хоорайга трактор мунуп алгаш эзирик чоруп тургаш, кудумчуда ийи адагашты ужур үстүрүп, «МТЗ-2» тракторну ажыглалдан үндүргеш, эдипчазаар күш-ажылга шиитпирген. Ол-ла колхозтуң тракторизи Виктор Толстиков «ДТ-54» деп чаа тракторну чаңгыс бо кыш дургузунда ажыглалдан үндүр үрээн болгаш ол дээш шыңгыы харыысалганы хүлээр ужурлуг.

«Искра» болгаш «Хадың» колхозтарда техника кадагалалы аажок багай тургустунган. Районда база бир аарыглыг четпес чүве болза кывар-чаар материалдарының үчёдунуң багай тургустунганы болур. Ооң түңнелинде районнуң барык-ла бүгү ажыл-агыйлары эрткен чылын кывар-чаар материалларны, ылаңгыя дизель үзүн нормадан ырактa ажыр чарыгдаан. Оон ыңай тракторларны көдээ ажыл-агыйның кол ажылдарынга хамаарышпас өске ажылдарга ажыглаар чорук «Кызыл тараачын» колхозта база бар.

Амгы үеде районнуң ажыл-агыйлары часкы хову ажылдарынга тракторлар септеп белеткээрин колдуунда дооскан. Ылаңгыя «Өөк» совхоз (кол инженери эш Калинин), «Искра» колхоз (механиги эш Логинов) техника септелгезин эки шынарлыг септеп дооскан. Олар ховуже үнеринге шуут белен.

«Сельхозтехника» салбырының инженер-техниктиг ажылдакчылары техника ажыглалын болгаш кадагалалын чурумчудар талазы-биле эргежок чугула дузаламчыны ажыл-агыйларга херек кырында көргүзүп, болдуна бөөр четпестерни узуткаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап турарлар.

Бии-Хемниң механизаторлары көдээ ажыл-агый машиналарын камныг база бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, продукция бүдүрерин көвүдедиринге, ооң бот-үнезин чиигедиринге боттуг салыышкынны киирип шыдаар.

В. ДУНАЕВ,
«Сельхозтехниканың» Бии-Хем салбырының күртеххайгаарал талазы-биле инспектору.

МЕХАНИК ЫНДЫГ БОЛУР

Алексей Николаевич Мальков — Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң автомашиналарының механиги болуп, ийи чыл ажыг ажылдап турар. Ниитиниң ажыл-агыйынга ажылдаар кузелин илереткен тускай эртемниг электрик-механикти колхоз кежигүнүнге хүлээп алган.

Эрги гаражты эш Мальковтуң удуртулгазы-биле тудугжулар чаартып, бус-биле изидер кылдыр таарыштыр кылган. Ооң-биле чергелештир ооң башкарылгазы-биле механизаторлар, чолаачылар ында чунар бажыңны дерип кылгаш, ажыглалга киирген. Гараж, чунар бажың, техника турар девискээ херимметтинген. Бүгү техника херимиштинде кадагалаттынган.

Эш Мальков үгле автомашиналар талазы-биле механик хүлээлгезин күүседип турар эвес, а харын электри шугумнарын таарыштыр тургузарынга идепкейлиг киришкен. Ам колхозта электри чырыы доктаамал ажыглаттынып турар. Ол биче сеткилдиг, бөдүүн кижи бодунуң мурнунда кандыг сорулга салдынган болдур, ону күүсетпээн шаанда, ооң сеткилсагыжы оожургавас.

Механизаторлар, чолаачылар Алексей Николаевични хундулаар, ооң сумелерин үргүлүү ап келген. Чыл келген тудум колхозта техника көвүдеп турар. Механиктиг башкарылгазы-биле автомашиналарны колхозтуң янзы-бүрү ажылдарынга ажыглаары чурумчаан. Мурнундагызы ышкаш чамдык чолаачылар боттарының туразы-биле машиналарны кайнаар-даа чоруда бөөр чорук ам чок апарган. Чолаачылардың ажылы чурумчаан. Чер-чер Советтериниң чоокта чаа эрткен соңгулдазынга ону ажылчы чоннар депутаттарының район Соведининиң депутадынга соңгаан.

Ч. ДАЖЫВАА.

ЧУРУКТА: район Соведининиң депутады, «Чодураа» колхозтуң электрик-механиги А. Н. МАЛЬКОВ.

Фотозу С. ЧИЖИН-ООЛДУУ.

КАВАРДИН-БАЛКАР АССР. Аргудан көдәә суурнуң Ленин аттыг колхозунуң механизаторлары мергежилдиг кукурузачылар болуп турарлар. 1962 чылда агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа гектар бүрүзүндеи кукурузаның 56,4 центнер тараазын алган.

ЧУРУКТА: колхоз библиотеказының ажылдакчызы З. И. Кашинова бодунуң доктаамал номчукчузу, кукурузачылар звенозунуң удуртукчузу Х. М. Суйдимовка номнарны берип турары. 1962 чылда Суйдимовтуң звенозу гектар бүрүзүнден кукурузаның 70 центнер тараазын алган.

Фото В. Кокаловтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Колхозтуң удуртукчулары харыы берзе...

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозта партия организациязының хуралы болуп әрткен. Аңаа колхозчу малчыннарның культура-амыдыралын экижидер дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Партия организациязы болгаш колхоз баштаар чери малчыннарның культура-амыдыралын экижидер дугайында әллән хемчеглерни ап, әрткен чылын үш хойжу бригадаларны тургузуп, малчыннарны чурттаар оран-бажың-биле хандырар база малга кажааларны немей тудар талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Чижәә, Чедер-Аксы сүт-бараан фермазынга саанчылар чурттаар 6 өрәәл бажыңны туткан. Баян-Колда бирги хойжу бригаданың малчыннары чурттаар бажыңнар-биле база багай эвес хандыртынган. Ам үеде колхозта 20 ажыг малчыннар бажыңнарда чурттап турар. Малчыннарның чурттап турар девискәәр аайы-биле быжыглаан агитаторлар В. Намзын, А. Куулар болгаш оон-даа өскелер малчыннарның аалдарынга доктаамал барып турар.

Кижилерниң амыдырал-чуртталгазы таарымчалыг болган тудум, оларның сагыш-сеткили өөрүшкүлүг, кылган ажылы бүдүмчелиг болур деп чүве кымга-даа билдингир. Мал ажылынга болгаш малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле чамдык кылдынган ажыл бардаа болза, четпестерниң үргүлчүлеп турарын хуралга санал берген коммунистер чидии-биле шүүмчүлээн.

Әрткен чылын үш хойжу бригаларны организастаан аттыг боордан башка, оларның төптерин тудуп, оларны бот-орулга-чарылгалыг ажылдаар кылдыр амга чедир әде тургуспаан. Малчыннарда чаңгыс-даа кижиде радиоприёмник чок. Малчыннарның чурттап турары 20 бажыңнарны чогуур негелдезинге чедир кылбаан. Крыша, кладовка, печка чок, изигдемирлерлиг чурттап турарлар. Бажыңнарны штукатурлаваан, дәәвиринден довурак саагайындыр дүжүп турар. Энир чылын малчыннарга 6 бажың тудар деп планын колхозчаңгызын-даа күүсетпәән.

Коммунист Чамбалдоонуң бригадирләәни ийиги хойжу бригаданың малчыннары шупту өглерде чурттап турар.

Малчыннарның аъш-чеми үргүлчү үстүп турар. Оон түннелинде олар колдуунда-ла кызыл-тас далганы болган кара шай-биле чурттап турар. Үс, чигир, хлебти малчыннарга сатпайн турар. Колхозта тараа бар-даа болза, хлебти малчыннарга четчип турар кылдыр быжырбайн турар.

Бригадаларда хой кидин оолдап әгелләән. Малчыннар ынай-бәәр чоруп, садыглаар чай чок, оон түннелинде оларның ижер шайы, тыртар таакпызы үстүп турар таварылгалар бар. Суурнуң садыы март 5-тен 16-га чедир ажылдавайн баарга, чамдык малчыннар Бүрен-Хем болгаш Кызылдан шай, таакпы, чигир садып ап турган чүүлдер база бар. Оон ынай малчыннарның аалдарында кижи әмчизи база барбайн турар. Хойжу бригадаларның төптерин ам-даа тутпаанындан малчыннар чыл-чылы-биле чунар бажыңга кирбейн турар.

Үргүлчү ажылдаар уруглар садын болгаш ялизин колхозта мынчага чедир организаставаан. Бо чылын малчыннарга 10 чаа бажыңны болгаш үш хойжу бригадаларның төптерингe кызыл булуннарны тудар деп шиитпирләән. Оон күүсеттинери база берге бооп турар. Чүге дәәрге, колхоз бо чылын тудутта хереглээри-биле 1700 ажыг кубометр ыыштан чүгле 70 ажыг кубометр ыышты тайгада белеткәән.

Чедер-Аксы фермага 200 баш инек бо кыжын кажаа чок кыштааш, он ажыг инек соокка дөнүп өлген. Мындыг байдалдыг турда, малчыннарның амыдыралының деңнели канчап бедиирил? Колхозтуң удуртур ажылдакчылары маңаа харыы бәәр ужурлуг.

К. КЫСТАМ.

Ужар чүүл—бойдус камгалалында

Бойдус камгалалы—бүгү улустуң херээ. Аңаа хамааты ужар чүүл боттуг киржип турар. Тыванның байлаан — арга-ыяштарын өрт айылындан камгалаарынга ужар чүүл сөөлгү чылдар дургузунда көскү рольдуг болу берген. Арга өрттерин болдурбас дәәш демиселге, а кажан өрт болу бергенде, ону өжүреринге ажыглаттынар ужар чүүл бөлүүнүң ажылдакчылары чурттакчы чон-биле холбаалыг ажылдап турар.

Чурттуң бойдус-байлаан камгалаарынга хамааты хүлүүлгезин медереп билген чон өрт айылы-биле демисежиринге чүткүлдүг киржип турар. Әрткен чылын Хову-Аксы суурнуң чурттакчылары Таңды-Уула тайгазынга тыптып үнген кезек-кезек өрттерни өжүреринге идепкейлиг дузалашкан.

Арга-ыяш өрттеринге удур демиселге ажыглаттынар ужар чүүл бөлүүнүң ажылы часкы өйде харыысалгалыг. Оон эргезинде «АН-2» самолёттуг парашютистер командазы болгаш 3 вертолёт быжыглаттынган. Олар Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Тожу районнарның төвүнге туруп, бүгү девискәәрлерге доктаамал хайгаарал кылыр.

Арга-ыяш камгалалынга ажыглаттынар ужар чүүл бөлүүнүң ажылдакчылары бо чылын өртке удур демиселдиң чаа хереклерин алыр. Ол болза самолёттан азы вертолёттан халып дүжер өрт өжүрүкчүзүнге тускай камгалал костюм-дур. Ону кеткен парашютистер мурнукузу ышкаш өрттен ырак, кандыг-бир ажык шөлчүгешке әвес, а мырыңай өрттенип турган ыяштарның чанынга, аърга иштинге дүжер. Өрттү дурген өжүрер, өске девискәәрже ону нептеретпес төләәде чаза тепсир арганы ажыглаарын бистиң республикага бо чылын эгеләәр. Ук чаа арганы Кызылда оперативтиг салбырның харыылап турар девискәәринге шенеп көөр.

Бо фактылар безин бойдус камгалалын күштелдиреринге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салып турарын херечилеп турар-дыр.

Арга-ыяштың улус ажылагыйынга улуг ужур-дузазын, кижилерниң чуртталгазынга ажыктын чон билир, бо дугайын солуннарда, сетүүлдерде хөй удаа бижип чырыткан. Арга-ыяштың эстетиктиг ужур-дузазының дугайында база хөй үүлдү чугаалап болур. Кижилерниң ынакшылын бодунче хаара тудуп, сеткил-сагышты тааладып, омакшыдып кәәр, чурттаалгага болгаш күш-ажылга-даа, дыштанылгага-даа бүгү таарымчалыг байдалды берип турар, бойдустуң байлаа — арга-ыяштың камгалалынга бүгү чон улуг сонуургалдыг болуп турары таварылга эвес. Төрәән чурттуң бойдус-байлааның дугайында чечен-мерген сөстер чежел. Санап тетпес бис. Леонид Леоновтуң «Орус аърга» деп романын болгаш Петр Ильич Чайковскийниң арга-ыяш дугайты үүректиң ханызындан сөгләән сөстериниң дугайын сактырга-ла четчир.

Төрәән колхозунуң, суурунуң болгаш хоорайының девискәәринде турар арга-ыяшты өрттен камгалаарынга идепкейлиг киожип, бо талазы-биле ужар чүүл бөлүүнге дузалажыры чурттакчы чоннуң калбак массазының хамааты хүлүүлгези болур.

И. НОВИК.

Красноярск ужар чүүл бөлүүнүң инструктору.

ТҮҢНЕЛДЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

Тыва республиканың хереглел кооперациязының чөвүлелиниң бирги әәлчеглиг хуралы чоокта чаа болуп әрткен. Хереглел кооперациязының уставын әзугаар хуралдың даргазынга әш А. Ломаевти, секретарынга әш С. Сарыг-Ламаны соңгаан.

Респотребсоюзтуң системазының 1962 чылда ажылының түннели болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле сорулгалар дугайында респотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы әш Б. Будегечиевтиң илеткелин чөвүлелдиң хуралында дыннап чугаалашкан. Тыванның хереглел кооперациязының ажылдакчылары 1962 чылда боттарынга бедиткен хүлүүлгелерин болгаш планныг даалгаларны күүседир дәәш демисешкеш, Хакас облпотребсоюз-биле чарыштың тиилекчилери болганын илеткелчи демдегләән. Хереглел кооперациязының системазында 13 коллективтер коммунистиг күш-ажылдың бригадазы, 21 ажылдакчылар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты чедип алгылаан. Ам 41 бригадалар коммунистиг күш-ажылдың бригадазы, 66 ажылдакчылар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп аттар дәәш ажылдап турарлар. Ниитизи-биле 560 кижи коммунистиг күш-ажыл дәәш чарышта киржип турар. 1962 чылда ажылга бедик көргүзүүлер чедип алганы дәәш 19 кижи «Совет хереглел кооперациязының шылгаракчызы» демдек-биле шаңнаткан.

Хереглел кооперациязы 1962 чылда бараан саарылгазының планын 102,4 хуу, оон иштинде ниитиниң чемненилге черлери — 109,7 хуу күүсеткен. Көдәә ажыл-агый продуктулары болгаш өлүк белеткелиниң планын 114 хуу, ниити продукция бүдүреринiң планын 109 хуу, хлеб быжырарының — 120 хуу, хаваннар семиртир азыраарының — 131 хуу күүсеткен. Ол ышкаш чоннуң кооперация кежигүнүнге киреринiң планы 123 хуу, хуучулар дадывыры хавырар план 126,7 хуу күүсеттинген.

Садыгның депшилгелиг чаа формаларын нептередир талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунган. Садыгның культуразы әллән бедәәнин, хуучулар-биле организас-массалыг ажыл өжүрәәнин, хереглел кооперациязының ажылга хөй-ниити контроль дыңзааның әш Будегечиев демдегләән.

Бии-Хем райпозу, Балгазын сельпозу, ном садыының килдизи, универсал баазазы, Кызыл болгаш Абакан садыг базазалары, аъш-чем комбинады, Кызылдың аң фермазы болгаш оон-даа өске чамдык черлер 1962 чылда багай эвес көргүзүглерлиг болган. Чөөн-Хемчик, Тожу райполары, Кызыл горпозу, Эрзин сельпозу, Улуг-Хая, Чыраа-Бажы, Элегес рабкооптар ниитиниң чемненилге черлериниң саарылга планын чедиишкинниг күүсеткен. Чөөн-Хемчиктиң болгаш Өвүрнүң белеткел конторалары белеткелдер талазы-биле эки көргүзүглерлиг болган.

Оон-биле чергелештир респотребсоюзтуң системазында ам-даа улуг четпестер барын илеткелчи болгаш санал бергеннер демдегләән. 1962 чылда 24 ниитилелдерден 6 ниитилелдер үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын күүсетпәән. 14 ниитилелдер ном садыглаарының чыл планын чедир күүсетпәәннер. Респотребсоюзтуң белеткелдер әргелели белеткелдериниң ниити планын күүсетсе-даа, 14 чүүлдериниң чижәә, өлүк, аът хылы, ногаалар, картофель, дагаа чуургазы болгаш өскеда чамдык чүүлдер белеткәәр планын күүсетпәән.

Чоннуң хереглел барааннарының хуваалдазында четпестер дәәш садыг әргелелиниң адрезинге хөй шүүмчүлелдер болган. Районнарже, магазиннерже барааннарны чагыг, негелде барымдаалавайн чорудуп турар таварылгаларның чижектерин әштер Чамбый-оол, Коломыслова, Ангырбан болгаш оон-даа өскелер шүүмчүләән. Бай-Тайга сельпозунда шай бир чылда четчир хире бар турда-ла садыг базазы олче хөй шайны немей чоруткан. Ол ышкаш чагыг чокка-ла чунар саваң, кадаг, цемент чижектиг барааннарны чоруткан турган. Сөөлгү үеде чамдык артык барааннарны дедир чорудар ужурга таваржып турар бис деп әш Чамбый-оол чугаалаан. Ол ышкаш Улуг-Хем районда чигир чылда чедер хире турда-ла олче чигирни чүдүрүп чорудупла турар. Ындыг чоруктар садыг черлериниң саарылга планын күүседиринге шаптык болуп турар. Әрткен чылын респотребсоюзтуң системазында 486 садыг черлериниң 204 черлер планын күүсетпәән. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Таңды, Тожу, Тес-Хем районнарда садыг черлериниң план күүселдези четпес чоруп турар.

Кадрлар шилгелгезиниң болгаш кижизидилгезиниң четпес тургустунганындан өре, самчыгдалдар ам-даа үзүткаттынмаан. 1962 чылда 182,7 мүң рубльдиң самчыгдалы илереттинген болгаш бо чылдың январь 1-де өре-самчыгдалдың ниити түүү 338,5 мүң рубль болган. Ажыл-агыйжы эвес чорук, когарал, самчыгдалдар Өвүр, Тес-Хем, Таңды райполарда, Сесерлиг, Тере-Хөл сельполарда, «Чыраа-Бажы», «Тиилелге», «Сүт-Хөл» совхозтарның рабкооптарында хөй болуп турар.

Көдәә чоннуң, ылаңгыя малчыннарның садыг хандырылгазын экижидер талазы-биле хемчеглер ам-даа четпес алдынып турар. Өвүр районнуң үш автолавказының чүгле чаңгызы ажылдап турар дугайын Өвүр райондан келген әш Түвет-оол шүүгүмчүләән. Өвүр райпозунуң чамдык магазиннеринде тыва дылда үнген чаа номнар чок болуп турар. Садыглар аразынга барааннар солчулгазын кылырының чугулазын ол саналадаан.

Хереглел кооперациязының шүүгүмнүң хөй-ниитиниң контролюн четпес ажыглан турарын әштер Молчанов, Балакина болгаш өскелер шүүгүмчүләән.

Чөвүлелдиң хуралынга Бии-Хем райпозунуң болгаш Сүт-Хөл рабкооптуң даргаларының әдеринчи илеткелдерин база дыннаан.

Хереглел кооперациязының чөвүлелиниң хуралы бо айтырыг талазы-биле делгеренгей доктаалды хүлүүп алган.

Оон ынай чөвүлелдиң хуралы чамдык организастыг айтырыгларны чугаалашкан. Хереглел кооперациязының уставынга чамдык өскертилгелерни киирген болгаш потребсоюзтуң ревизия комиссиязының түннел илеткелин база дыннаан болгаш респотребсоюзтуң балансызын бадылаан.

Чөвүлелдиң хуралының соонда хереглел кооперациязының республика активиниң хуралы база болган. Тыва АССР-ниң хереглел кооперациязының ажылдакчыларының 1963 чылда социалистиг хүлүүлгезин аңаа бадылаан. Бо чылдың бараан саарылгазының планын декабрь 28-те күүседирин, ниитиниң чемненилге черлериниң планын декабрь 25-те 102 хуу күүседирин хүлүүлгеде айтып турар. 12 магазиннерни садыгжы чок ажылдаарынче шилчидер, мал фермаларынга, хову бригадаларынга хөй-ниити шүгүму-биле ажылдаар садыгжы чок 40 ларектарны ажыдар. Оон ынай бүдүрүлге, саң-хөө, кадрлар-биле ажыл болгаш организас-массалыг ажыл дугайында тодаргай сорулгалар социалистиг хүлүүлгелерде айыттынган.

Радио харылзаачыларын белеткээр

Үлетпүрде болгаш көдәә ажыл-агыйда техниканың өскени-биле чергелештир ону чөп ажыглаарынга тускай мергежилдиг кадрларны белеткәәри онза чугула апарган. Районнарны, колхозтарны, совхозтарны улгаттыр каттыштырганы-биле болгаш колхоз-совхозтуң бүдүрүлге әргелелдерин тургусканы-биле кады бистиң республиканың ажыл-агыйларының хемчәәли улгаткан; оларның әәлеп турар девискәәрлери дыка делгем апарган.

Ындыг делгем девискәәрлиг ажыл-агыйны әптиг болгаш дүрген удуртурунга бир дугаарында радио харылзаазы әргежок чугула. Амгы үеде республиканың үлетпүрүнде, көдәә ажыл-агыйда, транспортта болгаш ыяш ажыл-агыйында радио харылзаазы әллән нептерецгей апар чыдар.

Радистиң тускай мергежилин чедип алырынга 5—6 ай дургузунда шудургу өөренири негеттинер. Улус ажыл-агыйынга тускай мергежилдиг ындыг кадрларны белеткәәрин ДОСААФ-тың районнарда комитеттери болгаш радиоклуву харыылап турар. Бо кыжын безин радиоклуб әллән радиотелеграфистерни белеткәән. Оларның улуг нуруузу черчерде ыяш ажыл-агый участоктарынче, бригадаларның хову турлагларынче, фермаларже аъттанып канныр.

Амгы үеде радиоклубта янзы-бүрү профессиялаг әллән хөй кижилер кежәә ажыл шагының сөөлүнде кәәп өөренип турар. Радиотелеграфистиң тускай мергежилин кончуг эки шингәәдип ап турарларның аразында Кызыл аэропортунуң харылзаа агентизи Л. Юравина, өг-бүле әәзи В. Атутова дәәш оон-даа өскелер бар.

Соктаар дүлгүүрнүң тырылаш үнү радиокласстың шыпшың ыржымын үреп турар. Өрәәлдиң ийи булуңунда ийи курсант олурупкан, соктаар дүлгүүр-биле дамчыдылганы кылырын болгаш хүлүүп алырын өөренип олурганнар. Оларның бирәәзи пассажирлер АТК-зының токары Кащеев, өскези — әмчи училищезинин сургуулу Лифанов-тур. Бо ийи өннүк кыштың үзүн кежәәлерин даады мынчаар әрттирип, радиотелеграфистиң солун мергежилин үргүлчү кызымаккай шингәәдип ап келген. Хүн бүрүдеги чүткүлдүг шенелделер халас барбаан, чоокта чаа мергежил талазы-биле комиссия Кащеев биле Лифановка III класстың операторжу радизи деп тускай мергежилди тывыскан.

ДОСААФ-тың чамдык комитеттеринде бо чугула ажылче кичәәнгей салбайн турарын айтыр херек. Ындыг черлерниң улуг нуруузу чүгле автомашина чолаачыларын белеткәәри-биле кызыгаарлаттынып турар. Оон чижәәнге Улуг-Хем районда ындыг комитетти (даргазы Месмачный) киирип болур. Ында радистерни белеткәәринге материалдыг базаза-даа, өөредилге чорудар бажын-даа, башкы кадрлар-даа бар турбуже, оон дугайында чүгле чугаалашкаш-ла соксап турар. Радист болур күзелдиг кижилер база ында хөй, а херектиң шимчеш дивейн турарын чүгле ДОСААФ райкомунуң шүшпеи чоруу-биле тайылбырлап болур. Ол ышкаш байдал Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарның комитеттеринде (даргалары Никитин биле Ивашенко) база бар.

Радистиң тускай мергежили бистиң республиканың улус ажыл-агыйынга онза хереглелдиг апарган болганда, ДОСААФ комитеттери радио харылзаачыларын улам хөй-биле белеткәәринче сагыш салыр ужурлуг.

Н. МАЛОФЕЕВ.

Республикада ДОСААФ комитединиң улуг инструктору.

—⊙—

Бодунуң күзели-биле

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазында әш Байкара Седипей әргелекчиләән клуб кежәәлерде үргүлчү ажылдап, коллективтиң үнелелин чедип алган. Фермада ажылчын күжү чедишпейн турарын клуб әргелекчизи әскерип кааш, хүндүс аңаа ажылдаксаан күзелин илереткен дилегни колхоз баштаар черинге киирген.

Баштаар чер оон күзелин деткип, ону ферма чоогунга өстүрер кукуруза звенозунуң удуртукчузу кылып каан. Әш Седипей звенону, хүлүүп алгандан бәәр ай ажып турган, бо аразында звено 456 тонна өдекти кукуруза шөлүнде төккен болгаш оон сөөртүлгези үргүлчүлеп турар. Звено гектар бүрүзүнден 250 центнер ногаан массаны алырын хүлүүнген.

Оон-биле кады клубта байдал чедиишкиннiг чоруп, коллектив недельдиң чамдык хүннеринде кино көрүп, уран чүүл бөлүмү база багай эвес ажылдап келген. Бо чылын уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилери Баян-Кол, Кара-Тал суурларга, Жланов аттыг колхозка болгаш «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан суурунга концерттиг чорааннар.

С. ШИВИТ.

1-ги чүүк АТК-зы болгаш оон кижилери

БАЗЫМ БҮРҮЗҮНДЕ-ЛЕ АЖЫЛ

Бистиң республиканың экономиказының хөгжүлдези-биле кады чүүк сөөртүлгезиниң хемчәәли база хүн келген тудум улам көвүдеп орар. Ынчаарга маңаа автомобиль транспорту улуг рольду ойнап турар. Автоажыл-агыйлар әрткен чылдың планныг даалгаларын чедиишкиннiг күүседип шыдааннар. Оларга техниканы камныг әдилеп, шын ажыглаарының көргүзүү бедивишаан, чүүк сөөртүрүнүң бот-үнези чиигеп турар.

Чыл бүрү бедик көргүзүглерни чедип ап турар автоажыл-агыйларның санынга—Кызылдың № 1 чүүк АТК-зы база кирер. Бо ажыл-агыйның девискәәринге дүн-хүн иштинде ажыл соксавас. Оон хериминiң иштинден ырак, чоок районнарже болгаш Абакан хоорайже янзы-бүрү марканың күүлүг хөй-хөй машиналары дистинчипкен шуужуп үнүп-ле турар, а чамдыктары уурук-суурук-туг әәп кәәп турар.

Ол АТК-ның ажыл-ижи-биле таныжып, мурнакчы кижилер-биле ужуражып чугаалажыр дәәш, апрельдиң каан хүннериниң бирәәзинде, шала әртежик аңаа чеде берген бис. Механиктериниң бирәәзи улуг хаалга аксында дизе турупкан бензовозтарның техниктиг хыналдазын кылган, автомашинаның кол-кол кезектерин хынамчалыг көргеш, оон эки кылдыганнарын—ырак орукче чоруп болур—деп, путёвкаларынга демдеглел кылгаш, херимден үнерин чөпшәәреп, оларны дарый-дарый үндүрген тур. Чамдык машиналарның фаралары, подфарниктериниң бирәәзи кыпшас ийикпе, тормоз системазы багай ажылдап турар боорга, ол чолаачыларны машиналарының үрелик үүлдерин чедир кылдыртып алыры-биле гаражче дедир командылап каап тур оң. Механиктиң оозу черле чөп. Чүге дәәрге кандыг-бир кезәә чедир кылдынмаан машинага бараан чүдүргеш чорудуптарга, орукка озал-ондакка таваржып болур болгай. Аңаа үр-даа доктаавайн, конторже базыптывыс. Аңаа ында партия организациязының секретары Николай Евтакимович Лобачёвка ужуражы бердивис. Менди солушкаш, келген херәәвис дугайында чугаалаарывыска, ол АТК-да ажыл-херектиң канчаар чоруп турарын чугаалап, херим иштинге кирип келгеш, бүгү чүвени биске көргүзүп тайылбырлавышаан, гаражче әдертип киире берди. Бир өрәәлге кирип келириниске, хевинде үс сиңген, долу-долу шыңганнарлыг кезек әрлер станоктарда демир чөндүрген, чамдыктары кылган кезектерин хынап көрген, аразында хөглүг хөөрешкен турлар.

— Үүле бүтсүн! — дәәриниске, олар соңнуг-мурнуг бистиң-биле мендилештилер.

— Бо болза токарлаар цех-тир, моозу мотор цеги, а моозу чондурар болгаш кезектер әптәәр цех-тир, олар шуптузу коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп ат дәәш демисежип турар, ында шупту 29 кижи бар — деп, бистиң сонуургаан айтырыгларывысты бригадирлериниң бирәәзи билдингири-биле тайылбырлап берди. Янзы-бүрү кезектерни әптәәр болгаш чондурар цехтиң ол-бо булуннарындан өткүт-өткүт үннер, баштак чугаалар дыңналып кәәп тур:

— Че-че оолдар, дыка шуугажыр болзувусса, ажыл хожудай бәәр.

— Харын, эки хөөрежир болзувусса, өске цехтери ажар боор бис.

— Бистиң цех бирги черни черле алыр-ла болгай.

Ол аразында мотор цегиниң бир ажылчыны оон улуг маска алыр дәәш кире халып келгеш, демгилерниң чугаазының ужу-кыдыын дыңнап кааш:

— Эки ажылданар харын, бир эвес чугаанар көвүдәәр болза биске аштырганыңар ол—деп баштактанып кагды.

Бо найыралдыг коллектив республиканың бүгү транспортчулары-биле бир дөмей чеди чылдың бешки чылының планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дәәш ам май мурнунуң күш-ажылчы әәлчәәнде турупкан шалыпчы ажылдап турар. Мында бригада биле бригада, цех биле цех аразында чаржып турар. Ажыл хүнү ёзулуг хайныышкынныг: кайнаар-даа көөрге септелге-ле, септелге!

Ында ийи, үш чылдың иштинде автомашинаның капитал септелге чокка камныг әдилеп, боттарынга алган хүлүүлгелерин ажыр күүседип турар чолаачылар хөй. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы әш С. Пономарёв чеди чыл планын шагда-ла ажыр күүседипкен. Амгы үеде мында чолаачыларның 12 бригадазы коммунистиг күш-ажыл бригадалары деп бедик атты чаалап алган, ында 142 кижи хаара туттунган. Чолаачыларның 10 бригадазы ол ат дәәш демисежип турар. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири В. Лыкум, чолаачылар Д. Владимиров, П. Бурлыкин, Л. Половинкин, Н. Безотечество, М. Шевченко, А. Чумарин, В. Верзилов, И. Кайнов олар чеди чылдың беш чылының нормазын күүседипкеннер, оон ынай база әллән хөй чолаачылар бо әштерден тудак чок чоруп орар.

Чолаачы Юрий Зюзиниң бригадазы әрткен чылын чүүк сөөртүр планын тонна-километр-биле 145 хуу, тонна-биле 111 хуу күүсеткеш, 4040 рубль түннүг 35 дугуйну, 435 рубль түннүг 23 аккумуляторну, 2184 литр бензинни камнап алган. Ол бригада шилчир кызыл вымпелди февраль айга чедир кымга-даа бербәән. Ынчалза-даа чолаачы А. Кравцовтуң бригадазы сөөлгү үеде чүүк сөөртүрүнүң болгаш бензин камнап алырының талазы-биле өске бригадаларны ашкаш, чүгле бензинни безин чаңгыс ай иштинде 1427 литрни камнап алгаш, шилчир вымпелди чаалап алган. Ийиги черни Кызыл хоорай Соединиң депутады В. Мякишевтиң бригадазы быжыы-биле әәлеп турар.

Партия организациязының секретары Николай Евтакимович мурнакчы чолаачы әш Кравцовтуң бригадазының дугайында мындыг чылыг сөстерни чугаалап орар:

— Кажан, даг экспедициязының автотранспорт конторазын әде организастап турар үеде, он бистиң автоажыл-агыйывыска әллән хөй аныяк чолаачылар немешкен. Оларны бис тускай бригада кылдыр үскеш, бригадиринге әш Кравцовту томуйлаан бис. Ол бригада алган автомашиналарын кыска хуусааның иштинде ыяк септеп алгаш, чүүктү сөөртүп әгелей берген. Техниканы билириниң болгаш ону камныг әдилээринин талазы-биле оон бригадазы хөй-хөй чолаачыларны кайгаткан. Кайнаардаа баар дәәнде чаңгыс колонна бооп алгаш чоруптарлар. Эжиниң автомашиназының кандыг-бир кезәә үрели берген болза, шупту чыглып кәәп, доп-дораан әде каптар. Бригадада арага-дары ижер, кудумчу чуруму үрәәр кижилер чок.

Тудуг ыяжы сөөртүп турар чолаачыларның иштинден А. Марьясовтуң автоколонназы база шалыпчыларының одуруунда чоруп турар. АТК-ның күш-ажылчы коллективи бо хүннерде Май 1-ниң чарыжының бирги одуруунда турупкан, кажангызындандаа бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

— Олар дөрт айның планын өй-шаанда күүсетпишаан, пландан ажыр 20 аккумуляторну, 200 дугуйну камнап алыр болгаш 5 мүң тонна-километрни әртер — деп хүлүүлгени алганнар. Чолаачыларның болгаш гаражтың өске-даа ажылчыннарының ортузунга социалистиг чарышты улам калбартып, мурнакчы кижилерниң дуржулгазын нептередип, политкижизидилгелиг ажылды күштелдирип тургаш, ажыл-агый ниитизи-биле моон соңгаар оон-даа бедик көргүзүглерни чедип алыр.

М. СУГЕ-МААДЫР.

АКЫ-ДУҢМА СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРДА

Кайгамчыктыг перспективалар

— Өгнүң чөлеңгиижи — багана, амыдыралдың чөлеңгиижи — оңнук. Эвилелдежип ажылдаарга — элбекшилче орук ажык. Бо болза Моолдуң ужу-кыдыы көзүлбес делгем ховуларынга эрте-бурунгу шагда тывылган үлегер чугаалардыр. Бистер, кажан күүлүг экономикалыг социалистиг кады ажылдажылганың — Бот-бодунга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү улусчу Моолдуң дугайында чугаалажы бергенивисте ол үлегер чугаалар болганчок-ла сагындырып келир.

Моол БЭДЧ-ниң кежигүнүнге киргениниден бээр чыл безин четпээн. Моолдуң БЭДЧ-ниң кежигүнүнге киргеи чоруу чүгле Моолга эвес, харын БЭДЧ-ге чугула ужур-дузалыг болуп турар, чүге дизе БЭДЧ чүгле Европа чуртларын хаара тудуп турар организация эвес, харын делегейниң социалистиг ажыл-агыйының хөгжүлдезинге ужур-дузалыг организация болуп бар чыдар.

«Социалистиг лагерьниң чурттары-биле экономиктиг кады ажылдажылга болгаш дузалажылганы бүгү тала-биле быжыглаан тудум-на бистиң чуртувустың экономиказы улам ыңай чедиишкиниг хөгжүүр. Моолдуң БЭДЧ-ниң кежигүнү болуп кирген ужурдаа ында» деп МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Цеденбал чоокта чаа медеглээн.

Моол өңнүктер бодуунуң чуртунуң перспективтиг хөгжүлдезин акы-дуңма социалистиг чурттарның хөгжүлдезиниң, делегейниң социалистиг ажыл-агыйының системазының хөгжүлдезиниң перспективазының айтырыглары-биле дүүштүр чорудуп турарлар. Социализмни болгаш коммунизмни тургузар ниити сорулгалыг каттыжыышкыныың — делегейниң социалистиг лагериниң улустарының найыралдыг өг-бүлезиниң кежигүнү чуртка перспективтиг хөгжүлдениң өске кандыг-даа оруу чок.

Н. С. Хрущевтуң «Делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чугула айтырыглары» деп үүлүнде көрдүнген айтырыгларның херек кырында боттанышкының Моолдуң чижээ-биле көрүп болур. «БЭДЧ-НИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫНЫҢ БИРЭЭЗИ БОЛЗА СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНЫҢ ДЕТКИЖИЛГЕ ДУЗАЛАМЧЫЗЫН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ДУГАЙЫНДА, ЫЛАҢГЫЯ БОДУНУҢ ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕЗИ ЧЫДЫП КАЛГАН ЧУРТТАРГА ДУЗАЛАМЧЫ ДУГАЙЫНДА АЙТЫРЫГЛАРНЫ ӨӨРЕНИП КӨӨРҮ БОЛУР. БО АЙТЫРЫГ, ЧИЖЭЭ, БЭДЧ-НИҢ КЕЖИГҮНҮНГЕ ЧАА КИРГЕН, БИСТИҢ БҮГҮ ЧУРТТАРЫВЫСТЫҢ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ НЕГЕТТИНИП ТУРАР МООЛ АРАТ РЕСПУБЛИКАГА ХАМААРЖЫР» деп Н. С. Хрущев айыткан.

Совет Эвилели Моолдуң социалистиг оруктан хөгжүүрүнге барык 40 чылдарның дургузунда дузалап келген. Ындыг-ла үр эвесте көшкүн амыдыралдыг, чиҥ дээкчилериниң болгаш хүрээ-хиттиҥ чурту, чону тус черниҥ феодалдарының болгаш даштыкы колонизаторларның дарлалының адаанга човуурта, коргунчуг аарыгларды кырлып чораан Моолдуң делгем девискээри-биле муң-муң км черни эрткен мен.

— Ам ындыг бе?

— Чок.

МАР-ның делгем девискээри-биле ам аян-чорук кылыр болзукза электри оду чайнап турар малчыннар суурларына кирип, дүүн малчын чораан, бөгүн күрүениҥ тараа ажыл-агыйларында чер чардырып турар ишчилерни көрүп, рудниктерде, шахталарда, нефть тывар черлерде, өөс аргыыр фабрикаларда кайгамчыктыг кижилер-биле чугаалажыр сен. Школаларга киреге агровомнар, инженерлер, ужудукчулар, башкылар болурун күзеп өөренип турар өөрүшкүлүг бичин чаштар кижини бүзээлеп кээр.

Чурттуң амыдыралында болган кайгамчыктыг улуг чаартылгаларны боттандырарына шинтпирлиг эргилдени Совет Эвилелиниң акыдуңма дузаламчызы ойнаан деп моол өңнүктер чугаалап турарлар.

Сөөлгү чылдарда МАР-ның экономика болгаш культура тургузуушкуннуң талазы-биле планнарын боттандырарына социалистиг өске чурттар база дузалап турар апарган. Чуртту социалистиг оруктап улам ыңай чаартырының программазын боттандырарына делгем орук ажыттынган.

Моол тускай эртемниглер БЭДЧ-ниң ажылының идепкейлиг киржиҥкилери апарганнар. МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы, БЭДЧ-де МАР-ның төлээлекчизи Д. Моломжамцының чугаалап турары болза: «Бис улус ажыл-агый хөгжүлдезиниҥ үшкү беш чыл планын боттандырарын социалистиг кады ажылдажылганын бүдүрүлге кооперастаашкыны болгаш специализастаашкыны-биле чөптүг дүүштүрүп, ажылдап турар бис. Бистиҥ улузувус МАР-ның БЭДЧ-ге киргениниҥ чаагай үре-түннелдерин көрүп турарлар».

Моолга социализмниҥ үндезиннерин тургускандан бээр МАР мал ажылдыг күрүне турганындан аграр-индустриялыг чурт апарган. Ам, социалистиг тургузуушкунну туюлунга чедирер үе-чадада МАР индустрия-аграрлыг күрүне апаар. Маңаа чугула рольду 1961—1965 чылдарны хаара тутган беш чыл планы ойнаар. Бо үениҥ дургузунда үлетпүр бүдүрүлгези 2 катап, көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязының хемчээли 1,8 катап өзер.

Ам моол экономистер совет тускай эртемниглериҥ дузазы-биле МАР-ның 1980 чылга чедир перспективтиг хөгжүлдезиниҥ кол угланыышкыннарын кылып турар. Бо үе-чадада МАР-ның экономиктиг кол сорулгазы болза социализмниҥ материал-техниктиг баазазын тургузары болгаш МАР-ның экономиктиг хөгжүлдезиниҥ социалистиг өске чурттарның деңнелинге четкен турары болур.

Перспективтиг планда бирги чергениҥ кичээнгейин көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдеринче угландырган. Ооҥ кол адыры — мал ажылы шапкыны-биле хөгжүүр.

ГДР-ден медээлер

ГДР-де чер карарган. Хемнер, каналдар болгаш хөлдер доштары эрип баткан. Гера, Котбус, Эрфирт, Шверин округтарның кооператив ховуларында часкы ховуажылдары эгелээн.

Бо хүннерде ховуларда диҥмиреп турар тракторлар моторларының даажынга хамаатының ужар үүл самолеттарының хүртүлериниҥ шимээни немешкен. Ол болза ГДР-ниҥ «Дейче Люфтганза» деп ужар үүл компаниязының авиахимия албаныың ужудукчуларының ховуларда ажылдап эгелээни ол. Оларны тус черниҥ чону «агаар агрономнары» диҥип турар. Эрткен чылын ужудукчулар 310 муң ажыг гектар черни ажылдап кылган болза бо чылын оон ийи катап хөйү кылыры көрдүнген.

Часкы ховуажылдарына белетеннип тургаш авиахимия албаныың ужудукчулары элээн каш чаартылгаларны кылган. Олар көдээ ажыл-агыйның үрегдекчилеринге болгаш үнүштер аарыгларына удур хереглээр чаа химикалияны тургускан, ол ышкаш ужар үүл ховуларже чемишчидилгелерни агротехниктиг хуусааларда дажыглаарына дузалап турар.

* * *

Эрте-бурунгу Нейбранденбург хоорай 700 хар ажып чоруур. Делегейниҥ ийиги дайыныың үезинде хүл-ыйба болуп узуткаттынган ол хоорайның орнуында чаа хоорай тургустунган. Ооҥ төп кудумчузунда 3 муң ажыг чаа квартиралар, гостиница, 4 каат универмаг, поликлиника, 28 садыг черлери бар.

Хоорайны катап тургузарына ооҥ чурттакчылары улуг дузаны чедирип турар. Олар 800 олуттуг кинотеатрны, үш чаа школаны, спортчу комплекст тударына эки-тура-биле идепкейлиг киришкеннер. Дайын мурнунда хоорайның чурттакчыларының саны 21 муң кижи турган болза ам 2 катап хөй апарган.

* * *

Март айның ийиги чартыында Ростоктуң «Варнов-Верфт» дээр судно тудар заводу 12,4 муң тонна чүк сөөртүр чаа корабльди сугже эжиндирип киргген, аңаа «Выборг» деп атты тывыскан. Бо болза Совет Эвилелиниҥ чагыы-биле туткан корабль-дир. «Выборг»— садыг корабли. Аңаа кандыг-даа чүүктү, ылаңгыя хемчээли улуг чүүктерни чүдүрүп болур.

Бойдустуң байлаа улустуң холунда

Румынияның девискээри дус-биле байлак. Чурттуң барык шупту даглары дус-биле бүткен деп эртемденнер санап турар. Ам үеде 250 хире дустуг даглар тывылган. Оларның чамдыктарының дузу дагның кырында чыткылаар. Даглар кыры-биле эртип чыткаш көөрге хаяларның өңү ак-көк болгулаар. Ол болза дус.

Плоэшт области Слэнике деп дагда чеже хире дус барын эртемденнер санап көрген. Ында 15 миллиард тонна дус бар болган, ооҥ-биле делегейниҥ бүгү чонунуң хереглелин элээн каш чүс чылдар иштинде хандырып болур.

Румынияның дус тывыжының бүдүрүлгелерин механизастаан болгаш дусту суг күжү-биле казып тыварының чаа аргазын ажыглап турар. Партияның III съездизиниҥ директивазын ёзугаар 1965 чылда Румынияга каустиктиг болгаш калцийлиг соданы чылда 500 тоннаны бүдүрерин чедип алырын көрген болза, 1962 чылда 448 муң тоннаны бүдүрген.

Коллективтиг ажыл тиилээн

Бо чылын Соңгу Вьетнамга дыка берге кыш болган. Аңаа улуг соок-даа, хат-шурган-даа болбаан, ынчалза-даа тараачыннарның кышкы дайзыны — каңдаашкын болган.

Ындыг каңдаашкынныг кыш Вьетнамга элээн каш он чылдар иштинде болбаан. Бо кыжын суг хөөлбектери кадып, хемнер болгаш суггарылга бугалары сыыгал, ристиҥ үргүлүү ногаан чыдар шөлдери саргарып калган.

Вьетнам көдээниҥ кырынга дирелген бо айыылды чайладыпкы дег күш чок ышкаш сагындырар турган. Ынчалзажок ындыг күш бар болган. Партияның кыйгырыын ёзугаар бойдустуң айыылыбиле Вьетнамның күш-ажылчы чону демисежип кирипкен. Тараачыннарга дузалажыры-биле ажылчын, албан-хаакчылар, улусчу армияның аныяк дайынчылары чедип келгеннер. Олар каналдарны болгаш кудуктарны дүн-хүн дивейн казып, рис шөлдериҥче сугну бадырып, чамдык черлерге кочалбиле дажыглап-даа турарлар.

Бойдустуң айыылы-биле демисел үргүлчүлевишаан. Ынчалзадаа бо хүннерде дүжүт албас улуг айыыл чайлаттынган. Вьетнам тараачыннар болгаш ажылчыннар ниити дайзын-биле демиселге кады туруптарга оларның кайы хире күүчүлүг күш болуп турарын бүзүрел көргеннер. Коллективтиг күш-ажыл тиилээн. Вьетнамның социалистиг көөрээзи берге экзамении алдарлыы-биле туткан.

Чаартынып турар край

Болгарияга келген кижилер чуртталга болгаш культура албан черлериниҥ тудуунуң дүрген өзүп турарына адаарган болур. «Мында шупту чаартынган-дыр» деп француз турист Жан Руссо магадаан. «Болгария чечектелип турар сад-биле дөмей-дир. Оруктарны асфальтылаан, чараш суурлар. Дой-довуруктан кылган бажыңнар шуут чок болган» деп турк профессор Фуат Пекин демдеглээн.

Чоокта чаа Болгарияга чораан совет чогаалчы Ванда Василевская эрги суур, эски хоорайның эрги кварталын көөр дээш дыка-ла оралдашкан.

— Силерниҥ көрүксээн черлериҥер бисте ам чок—деп болгар өңнүктер харыылааннар.

Болгарияның Коммунистиг партиязының VIII съездизи 1970 чылда чуртка чуртталга тудуунуң чедишпес чоруун узуткаан турарының сорулгазын ажылчы чоннарга салган.

Бо материалдарны СЭТА-ның корреспондентилери А. ДЕНИСОВИЧ, К. САВВИН, Ф. ЖАРИКОВ, А. СИЛАНИН, В. ЯНКОВ олар белеткээн.

Сибирьниҥ нефти шинчилекчилеринде

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. Александр Герценниҥ «бойлактарның шыгжаммыры» деп адап чорааны Сибирьниҥ база бир байлактыг чери — хөй газ-нефтилиг чер ажыттынган. Эрткен чылдың күзүнүнде Лена хемниҥ эриинде Марково суурнуң чанында черге 2164 метр хандыр өрүмнеттерге «кара алдын» аттыгып үнген. Шинчилекчилер Сибирьниҥ нефтизи дээш улуг походту эгелээн. Нефть тывылган черлерге шинчилелди улам хандыр чорудуп турар. Шинчилээн черлериниҥ түрүзүүнүң чуруктарын чогаадып эгелээн.

Эн тайгада сейсмологтарның сууру өүп турар.

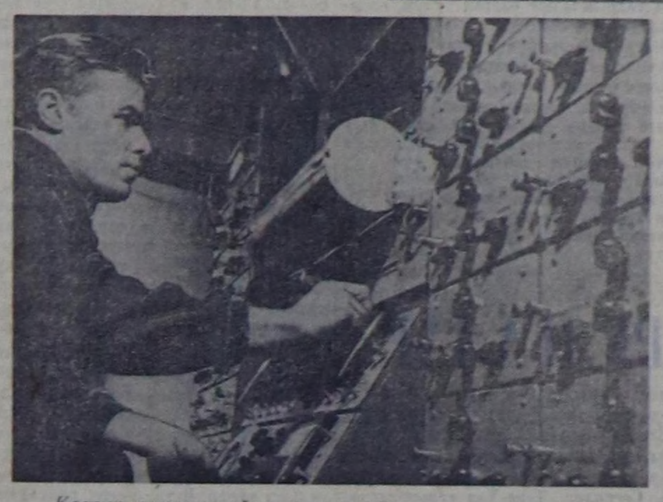

Көжүп чоруур сейсмологтуг ийиги станцияның оператору А. М. Костыгов өрүмнээшкинге чазылдырыышкын үезинде сейсмограмманы хүлээп ап тур.

ЧУРУКТА: Марково структуразын чаа черде шинчилеп турары.

Фотолары М Минеевтии.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Француз дагжыларның тиилелгези

ПАРИЖ. (СЭТА). Ажыл соксаткан дагжыларның профэвилелдериниҥ төлээлекчилери-биле шахталарның администрациязының аразында чугаалажыышкыннарның түннелинде чедип алдынган дугуржулга дагжыларның ажыл төлевирин үе-үелеп бедидерин баш удур көрүп турар. Бо чылдың апрельден эгелээн ажыл төлевирин 6,5 хууга бедиткен турар, июльга чедир ол бедиишкинни 7,25 хууга чедирер, ооҥ соонда октябрь 1-де—8 хууга чедирер, 1964 чылдың январь 1-де—11 хууга чедирер, 1964 чылдың апрель 1-де—12,5 хууга чедирген турар.

Чуртта ниити экономиктиг байдал-биле холбаштыр дагжыларның ажыл төлевириниҥ дугайында айтырыгны ийи талалар бо чылдың сентябрьда база катап чугаалажып көөр деп, медеглелде айтып турар.

Ук мергежилдиг ажылчыннарының алыр шөлээзин 4 неделя чедир үзадыр дугайында бүзүредилгени дагжыларның төлээлекчилери база-ла чедип алган.

Профэвилелдериниҥ удуртукчулары чедип алдынган дугуржулганы ажыл соксатканнарга бадыладыры-биле киирген турар ужурлуг.

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз дагжыларның ниити национал ажыл соксадыышкыны эгелээнден бээр 35 хонган. Дагжыларның сырый каттышкан болгаш быжыг туруштуг чоруу чогуур үре-түннели берген. Ажыл соксатканнарның төлээлекчилери-биле шахталар администрациязы апрельдиҥ 3-түң кежээзинде дугуржулгага ат салган, ажылчыннарның бүгү-ле кол-кол негелделерин ол дугуржулганы ёзугаар хандырып турар.

Дугуржулганың түүлдерин ажыл соксаткан дагжылар боттары чугаалажып көрүп, бадылап турар. Ону эң-не демократтыг арга-биле кылган: бүгү-ле профэвилел каттыжыышкыннарының төлээлекчилери чугаалажыышкыннарның түннелериниҥ дугайын шахтёрларның хуралдарына болгаш митингилеринге илеткээш, профэвилелдериниҥ бодалын тайылбырлап турарлар. Ооҥ соонда дагжылар бадылаар. Олар даарта ажылдап эгелээр бе азы ажыл соксадыышкынын үргүлчүлээр бе дээрзи оларның бадылаашкынының түннелинден хамааржыр.

Чарган дугуржулганы дагжылар улуг чедиишкин кылдыр көрүп турар. «Бирги тулчуушкунга тиилеп үндүвүс»—деп, Мерлебакта (Лотарингия) ажыл соксатканнар медеглээн.

Шахтёрлар сууру Сен-Ангоэльде (Па-де-Кале департаментизи) бүгү дагжылар дугуржулганы түүлдүг деп көрген. Бүгү-ле дагжылар бузулбас чаңгыс эптиг болганы-биле ажыл соксадыышкыны чедиишкиниг болган деп, олар санап турарлар.

Парижтин 18 автобус шугумнары ажылдавайн турар, найысылалдын транспортчулары ажыл төлевирин бедидери дээш демиселин үргүлчүлевишаан.

Нөрүкчүнүң бодалдары

Бистиҥ республиканың чурукчулары чогаадыкчы интеллигенциянының чөвүлел хуралында уткуштур чурулга делгелгезин ажыткан. Тываның каас-байлак чурумалы чүгле чурукчунуң эвес, кижи бүрүзүнүң сеткил-сагыжын сергедип кээр.

Делгелгеде чуруктарның хөй кезин пейзажтар. Т. Э. Левертовскаяның «Саянның чечээ» деп чуруу көрүкчүлериниҥ сонуургалын хаара туткан. Хээлиг торгу тоннуг тыва кыс холунда чечек тулуп алган, төрээн бойдузунга таалап, хандыр бодаңы бергенин чурукчу мергежил-биле көргүскен. Кыстың иштики бодалын — өөрээн сеткилин, төрээн черинге ынаан ылап көргүскен. Егоровтуң «Алдын кызыл-тас» деп чуруу база чедиишкиниг болган. Ында кижиниҥ бодунуң кылып алган ажылынга чоргааралы илдең. Ю. Курский «Ыржымның минутазы» деп чуруунда аңчы тожу кыстың овурун чураан. Аңчы кижиниҥ психологиязын-андан дааш алгаш, ылым-чылым кеденип турарын чурукчу илип апкан.

Күүлүг Енисей хем кижиниҥ чагыргазынга киргенин, ооҥ магалыг чаагайын «Ак-көк энергия» деп чуруунда Тываның хоочын чурукчузу Демин чуруп көргүскен. Делгелгеде эш Деминниҥ элээн хөй ажылдары киргген. Ооҥ төөгү темазынга «Аас-кежик» деп чуруунда С. Токаның «Араттың сөзүнде» бижээн революстуг намның улуг хуралын чураан. Ол хире улуг теманы чурукчу четче ажытпаан. Чоонче кыйгы салып турар намның төлээзиниҥ овуру бүлүргүҥ. Ол чурукта кижи сеткили хаара тудар чүү-даа чок.

Кол тема — Тываның коммунизм херелинге хүлүмзүрүү. Ак-Довурак, Хову-Аксының тудугларына чурукчуларның бийири дегбейн турары хомуданчыг. «Тыва көбальт» деп чуруунда П. Скоркин ол теманы шенээн. Ынчалза-даа ол чурук чедиишкин чок. Хайнып турар чырык амыдыралды каранғы өңнер-биле чураан.

Л. Протасовтуң тыва хээлерни уран чараш, кызымак чураанын демдеглевес аргажок. М. Петровтуң «Кышкы одарда», «Хүреш» деп гравюралары база-ла мактаксанчыг.

Чоннуң эстетиктиг кижизидилгезинге уран чуруулга кол черни эөлээр. Бистиҥ чурукчуларывыс мергежилин бедитпейн, тыва төөгү темазынга улуг хемчээлдиг, бедик идейлиг реалистиг чуруктар чурувайн турар. Тываның арны хүн бүрү чаартынып орар. Ооҥ эткен оруун бо хүннүң чурукчулары көргүспес болза, келир үениҥ салгакчылары боттарының өгбелериниҥ амыдыралын кайын көөрү? Бо айтырыгны чурукчуларның бийири база шинтпирлээр.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ,

Кызылда күрүениҥ педагогика институдунуң студентизи.

Кеннединиҥ парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи М. Сагателяннның дамчыдып турары болза:

Космосту шинчилээринге Каттышкан Штаттар Совет Эвилелинге кажан чедерин чугаалап болур силер бе дээн айтырыгга харыылавышаан, президент Кеннеди парлалга конференциязынга «билбес мен» деп медеглээн. Аймың районунче эөлчеглиг совет космос станциязын салып үндүргени-биле холбашкан ол айтырыгга харыылавышаан, президент болза космосту шингээдип алырынга Каттышкан Штаттар Совет Эвилелиниҥ соонда ийиги черде туруп турар деп чугаалаан.

«Улуг ракета-дүргедедикчилерге Совет Эвилели кедергей улуг артык күштүг болуп турары мырыңай илдең»—деп, Кеннеди уламчылаан. Ол чергелиг ракета-дүргедедикчилер 1964, 1965 чылдарга чедир азы 1966 чылга-даа чедир Каттышкан Штаттарга чок болур деп, ол немеп каан. «Бистер ам хожудап турар бис, ынчаарга обн соонда база хожудап артар-даа апаар боор бис»—деп, президент хүлээп көрген. Ынчалзадаа бир эвес шиитпирлиг күжениишкинни үндүрер болза амгы бо он чылдарның төнчүзүнде АКШ космосту шингээдип алырының талазы-биле Совет Эвилелин мурнаптар магат чок боор дээрзинге ол идегелин илереткен.

Куба контрреволюсчуларның дээрбечи бөлүктериниҥ Кубаның эриктеринче болгаш совет садыг судноларынче чоокта чаа дээрбечи халдаашкыннарының дугайында айтырыгга харыылавышаан, ындыг халдаашкыннарны Каттышкан Штаттарның девискээринден-даа кылып болур деп, президент херек кырында хүлээп көрген. «Лориданың Флориданың эрик шугуму узун, ындыг болганда чамдык кижилер Флориддадан чоруткаш, кайы-бир черге согуушкун кылгаш, дедир ээп келир аргалыг болуп турар»—деп, ол медеглээн.

Ынчалза-даа ындыг халдаашкыннарны АКШ-тың чазаа билбээн болгаш дёткивейн турар деп, Кеннеди бадыткаан. Ооҥ сөзү-биле алырга, ындыг халдаашкыннар «үре-түннелдиг эвес» болуп турар, чүге дээрге ол халдаашкыннар Кастронуң чазаанга «херек кырында бөттүг» кандыг-бир согуушкунну таварыштырбайн, дүшкүүрлүг чорукту күштелдирип, «харын америк судноларга удур харыы хөделиишкиннерни» болдура бээр чадавас деп АКШ-тың чазаа санап турар.

Венесуэлада тулчуушкуннар

КАРАКАС. (СЭТА). Фалькон штаттың дагларында оңгуланган венесуэла патриоттарга удур шавар халдаашкынны сес муң хире солдаттар болгаш полицейжилер чорудуп турар.

Дайын чорудулгаларынга курраг чер шериглери, ужар үүл болгаш флот киржип турар деп, кол штабтың төлээлекчизи полковник Мурильо медеглээн. Партизаннарның чоруп турар районнарын чазактың ужар үүлүнүң бомбалап турарын Мурильо база бадыткаан.

Патриоттарны аъш-чемден кызагдадырын болгаш улустун деткимчезинден хоорулдурарын оралдашышаан, чазак партизан отрядтары хөделип чоруп турар девискээрден тараачыннарны күш-биле көжүрүп үндүрүп турарын «Эсфера» солун дыңнаткан.

Хосталга дээш демиселчилериҥ отрядтары-биле полицейжи кезектериҥ аразынга чаа тулчуушкуннар болган. Даштыкы монополияларның шургуушкунундан чуртту хосталары дээш шимчээшкинни америк шериг чөвүлекчилериҥ хузазы-биле бөөй тударын оралдажып турар чазактың араатанзыг үүлгедиглериҥе Венесуэланың национал конгрезиниҥ депуттары коммунистер шиитпирлиг-биле удурланып турар.

БАЙДАЛ ДҮШКҮҮРЛҮГ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Аргентинада дүшкүүрлүг байдал хевээр артыышаан. Даштыкы информация агентилелдериниҥ дыңнадыглары-биле алырга, ийи хонук бурунгаар үймээн үндүрген каргыс шериг кижилер Аргентинаның найысылалының мурнуу талазында турар шериг-далай баазаларының чамдыызын боттары холунда тудуп турар.

Чазакка шынчы чепсектиг күштериҥ төлээлекчилериниҥ болгаш үймээнчилериҥ аразында тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкынар чоруп турар. Чугаа чокка дүжүп бээр негелдеден үймээнчилериҥ баштыңнары ойталап турар.

Кичээнгейге алыр

ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ 1949 чылдың ноябрь 21-де үндүрген № 5272 Доктаалы-биле амга чедир күштүг болуп турар «Бүгү-эвилелдиҥ Күрсанинспекциязының дугайында» саавырынга үндезилээш, Тыва АССР-ниҥ санитар хайгаарал чериҥ бүдүрүлгелериҥ болгаш организацияларының, албан черлериниҥ удуртукчуларынга дыңнадыры болза: үлетпүр, коммунал-чуртталга, садыг, культура-амыдырал болгаш оон өске-даа дериглелериҥ **бүгү хевириҥ тудугларының болгаш чаарты кылырының төлевилелдерин** эпидемияга удур санитар албан чери-биле дугуржуп чөпшээрешкен турар ужурлуг.

Республика ужур-дузалыг тудугнуң төлевилелин республиканың санэпидстанциязы-биле ыяавыла дугурушкан турар. Район ужур-дузалыг тудугнуң төлевилелин республиканың санэпидстанциязы-биле азы район эмнелгезиниҥ санитар-эпидемология салбыры-биле дугурушкан турар.

Эпидемияга удур санитар албан чери-биле дугуржулга чоккa бүдүрүлге тудуун чорутканы азы чазарты кылганы, эргиде турган бүдүрүлгени алгыдып калбартканы, технологтуг чорудулганы төлевилел бар, чок-даа бол өскертканни илереттингенде, а ол ышкаш санитар хайгаарал чериниҥ чөпшээрели чокка, тудугга чер участогун туразында шилип ап шиҥгээткен, чиг-эттиҥ чаа хевирлерин болгаш шала белеткеттинген материалдарны ажыглаан болгаш тудуг-объектини ажыглалче киирген таварылгада, буруулугларны администрация азы суд харыысалгазынче киирер.

Бо айтыышкын республиканың районнарында болгаш Кызыл хоорайда санитар эмчилеринге доктаамал удуртулга болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНЭПИДСТАНЦИЯЗЫ. РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Кинотеатрларга

АПРЕЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Джунгли хайныгып тур»** 9.30, **«Карац көрүкчүнүҥ кызы»** 12.50, 4.30, 8.10, 10, **«Чоос»** 11.10, 2.50, 6.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **Мультипликациялар** 10, **«Шуургандан төрүттүнгеннер»** 12, **«Рим каникулдары»** 4.15, **«Рапсодия»** 6.15, **Шуурган үндүрер сен»** (1, 2-ги сериялары) 8.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Мультипликациялар** 10, **«Аът көжу-биле»** 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, **«Кадыг-дошкун крайның кокпалары-биле»**, **«Аът көжу-биле»** 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Үш мушкетер»** (1-ги серия) 10.30, 12.30, 2.30, **«Ийи дээрги Н»** 4.30, 6.30, **«Делегей бис кырында турда»**, **«Тайбыңның болгаш социализмниҥ ады-биле»**, **«Ийи дээрги Н»** 8.30 шактарда.

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Барабаның хак»** 9.40, 11.40, **«Симленин ынакшылы»** (1-ги серия) 1.40, 3.20, 5, 6.40, 8.20, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Самбреро»** 11.15, **«Ийи дээрги Н»** 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Карац көрүкчүнүҥ кызы»** 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Аът көжу-биле»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Редакциянын адрезиз: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын. № 3. Телефоннары: редакторнун 24-63, редакторнун ораланчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузулга килдистеринин 21-27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал килдистеринин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47, харыысалгалыг дежурныйының 23-54. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Культура министерствозунуң типографиязы ТС—00823.